14814

KNJIŽNICA ZA MLADEŽ.

IZDAJE

HRV. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNI ZBOR.

KNJIGA LVII.

U ZAGREBU.
TISKARA I LITOGRAFIJA C. ALBRECHTA.
1911.

NARODNE PRIPOVIJETKE

UKRAŠENO S DESET IZVORNIH SLIKA

U ZAGREBU 1911.
NAKLADOM HRV. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA.

TISKARA I LITOGRAFIJA C. ALBRECHT.

Sretni sin.

Bila majka, pa imala jedinca sina. Živjeli su vrlo siromašno. Jednom reče sin majci: „Skuhaj mi majko kruh, idem u bijeli svijet, da tražim sreću svoju!“ — „Idi sinko i Bog te pratio!“ reče tužna mati i dade mu kruh. Putem naide na čobane, koji su naložili vatru, pa hoće — od obijesti — da zmiju peku. On dođe k njima, pa će: „Šta će vam tolika vatra, nije li vam žao drva?“

„Imamo zmiju, pa ćemo je ispeći!“

„Ne činite toga, jadni ne bili, i njoj je drago živjeti kao i vama, dajte je meni, kupit ću je!“

„Što nam daješ za nju?“

„Dajem vam sve što imam, sve svoje novce, tri groša — eto vam!“

Uzmu oni novce, a on zmiju, pa ode dalje. Odmaknuo se malo podalje, pogladi zmiju, izvadi je sasvijem iz krpe, ali kad tamo, ona mu progovori piskutljivim glasom: „Nosi me samo, dobri moj sokole, nosi me, kuda ti ja budem rekla, a kada me doneseš mome ocu, navalit će na te zmije sa svih strana. No ti se nemoj strašiti, ništa ti one ne će učiniti! Ali od moga oca dobit ćeš nagradu. Zamoli samo odmah od njega onaj prsten, što ga nosi pod jezikom. On će ti ga dati, jer si ti mene spasao!“

Mladić se začudi i nađe se u dvostrukom čudu, kad mu zmija poljubi ruku, pa kud ona kazivaše, tud on hodaše. Dođe momče do jedne jame. Kad u tu jamu, a zmije sa svih strana navale na njega; ona na glavu, ona na ruku, ona na vrat, ona oko nogu. Samo ona zmija u njegovu džepu osta mirna i plakaše. U toj tjeskobi eto ti starca. — „To je moj otac!“ pisne

zmija. Starac mladiću ponudi mnogo novaca, ako pođe s njime i otrese te zmije sa sebe. Ali on ne će ni da čuje, već samo moli: „Daj mi onaj prsten, što ga imaš pod jezikom! Spasao sam ti kćer!“ — Zmija plakaše glasno, otac joj prepozna glas i za to ne mogaše odbiti mladićeve molbe i dade mu prsten, te mu reče, da s ovim prstenom može zaželjeti, štogod mu srce prohtije, i sve će dobiti. Zatim uze kćer svoju i ode.

Mladić zaželi, da se stvori kod kuće i da usreći staricu majku, pa to odmah i bude. Sreća je bila s njime, te za malo obogati tako, da mu se prohtjelo kraljeve kćeri za ženu. Pošalje dakle mater, da mu je isprosi u kralja. Mati ode. Kralj ne dade ženi ni progovoriti, jer mišljaše, da je došla milostinju moliti, već joj dobaci dukat i ode. Mati ispriča sinu, što je i kako je, a sin se razljuti i još jednom pošalje mater do kralja, neka mu vrati milostinju i zaprosi kćer. Čim kralj ugleda staricu, odmah joj baci dukat, ali ga ona vrati kralju veleći: „Nijesam ja ni danas ni juče po milostinju došla, nego da zaprosim tvoju kćer za svoga sina!“

Kralj se nađe u čudu i nasmije se porugljivo, pa reče: „Bezbeli! Ja ne dam svoje kćeri nikomu, tko ne može kroz noć ovakove dvore sagraditi, kao što su u mene!“ — Priopći stara mati sve sinu, čim se kući vrati. — „O, to je lako!“ reće ovaj. I zbilja — kad bilo sjutradan, a u njih stajahu bijeli dvori taman onakvi kao u kralja, samo ljepši. Pođe dakle po kraljevnu, da je vodi na vjenčanje, ali mu kralj opet reče: „Još treba da napraviš zlatnu cestu i da u zlatnim kolima po nju dođeš!“ Mladić odmah sve to zamisli i zaželi i već stajaše gotovo pred njim. Urede dakle vjenčanje i pozovu vesele svatove. Iz kraljičine glavice izkrcavaše hiljada želja — jedna za drugom, ali vjerenik joj za čas svaku ispuni.

Začudi se ona, kako li je to sve moguće! Jednom bijahu baš usred ručanja. Mladi muž kraljevne, sada i sam kralju ravan, bijaše vanredno veseo, jer ga kraljica neprestance napijaše jakim vinom, dobrom očevom rumenikom. No kad poslije ručka, a on ti u tvrdo usne. Kraljica mu odmah pretraži sve džepove, ne bi li našla ono čudo, čime on ispunjava svaku svoju i njezinu elju. No ne nađe ništa. Već kako joj vojno slatko spavaše, stajahu mu usta malo otvorena, a žena kô žena, makar i kraljica, radoznalo pogleda i u usta. — I zbilja! Pod jezikom se nešta

sjaji! Ona makne prstićem lagano, lagano jezik svoga vojna i izvadi prsten. Prohtjelo se sada i njoj čaranja, a jer se bojala, da joj muž otme prsten, pobjegne još onaj isti dan preko sedam

Sretni sin.

rijeka i planina. Kad se muž probudio, nema žene. Kuku! Jao! Gdje je? Gdje je? Punac ruži zeta, a zet punca. Ali šta to sve hasni, žene nema, pa nema!

Kad bilo sjutradan, očarani kraljević snivaše, kuda mu je žena otišla i sve, šta je i kako je. Odmah ode, da je potraži. Putem sretne čudnovatoga miša, koji ga upita: — „A kamo ti, kraljeviću, ako Bog da?“ — On mu reče sve po redu, a miš se uputi s njime. Za nekoliko sretnu mačku, koja ih odmah upita: „A kamo, dobri ljudi, ako Bog da?“ Izkažu i njoj sve, te i ona ode s njima. Putem još uzeše u svoje društvo malo pašće, te tako u četvero sretno preplivaše i prođoše šest rijeka i šest planina, a sedme ne može nikako onaj kraljević da prođe, dočim ono troje njegovih drugova preplivaše i prešoše. — Vratiše se dakle opet i dogovore se, da oni odu po prsten, a kraljević da ih tu na mjestu pričeka. Tako i bi.

Mačka uzjaše na pašće, a miša uze u zube, te tako preplivaju more i nađu kraljicu. Baš je ručak iznosila i htjede da posrče čorbu. U to joj miš skoči u tanjur, a njojzi se zgadi, te pljune i tako prsten pane u tanjur. Miš poleti za prstenom, a mačka za mišem, te opet oboje sjednu kao i prije na pašće i preplivaju rijeku. Ali putem posvađaju se, tko će kraljeviću izručiti prsten i u toj svadi pane im prsten u vodu. Žalosni dođoše pred kraljevića, koji reče: „E pa hvala Bvgu i na tom! Nije pravo svađati se! Zapamtite to!“ Žalosni sjedoše da ručaju ribe, koju je kraljević ulovio. Usred ručka slomi miš zub na kosti, a kad tamo, ono prsten — a nije kost! Obraduju se svi, a najviše kraljević, koji prsten odmah turi pod jezik i zaželi, da je kod kuće u svom dvoru, a kod njega žena, koju tada otjera od sebe i uzme njezinu sestru za ženu. — Ako je živ i danas mu je dobro.

Starac i dvanaest ovaca.

Imao neki siromašni otac tri sina, s kojima je kukavno životario. Kadikad im tako zatijesnilo, da se jedva smrti obraniti mogli. Jednom dozva ih otac svu trojicu i reče im: „Dragi moji sinci, ovako ne možemo dulje živjeti, jer ćemo od nevolje svi do jednoga poginuti, ako se kakogod drukčije među ljudima ne proturamo. Nego sam smislio, da bi svaki od vas pošao u svijet, ne bi li po sreći gdje što zaslužio, da si na čas bijedu otisnemo. Što vi velite na to?“ — „Što bismo rekli, oče, tvoja volja nam zapovijed, pak hajdemo sva trojica, da vidimo, koji će biti bolje sreće“. — Ali jih otac nije htio svu trojicu najednom pustiti, ma što bi i bilo od starca, da ostane kod kuće sâm kano goli prst. Otpremili dakle ponajprije najstarijega.

Ide taj najstariji sin, ide jadnik dugo i dugo — ali živoj duši nigdje ni traga ni glasa. Napokon sretne starca. „Kamo sinko moj, kamo?“ — „Vjere mi, starče, tri smo brata kod kuće sa starim ocem prava bokčad, pak sam se otputio u svijet, ne bih li našao gdje kakvu zaslužbicu“. — „Dobro, sinko moj, dobro“. Odvrati mu starac, „u mene bi mogao naći službu, ako te je volja“. — „A što ću kod vas raditi?“ — „Ništa, sinko moj, nego li pasti dvanaest ovaca. Znaš li pasti ovce?“ — „Kako ne bih znao, starče, znam“. — „No, kad znaš, a ti hajde sa mnom!“ I pobrao se najstariji za tim starcem.

Namah drugoga dana odveo starac slugu k tim ovcama. „Sinko, evo to su ti moje ovce; dobro mi ih prigledaj i pazi, te ih ne pusti s očiju, znaj, da ću te pošteno naplatiti. A nemoj mi ih nikamo zaganjati, nego ih pusti, da idu kamo i kuda im je volja, one se znadu i same pasti. Evo ti torbe, u njoj ćeš naći svega, što ti ustreba, a na ti i frulicu, da si malo posviraš“.

Sluga iztjerao ovce na pašu, te svirajući u svoju frulu koračao korakom za njima, kudgod su ove raspasle; no zamalo dođoše k jednoj rijeci. Tu moje ovce naletile ravno u vodu, pak plivaj na drugi brijeg. Rad bi bio sluga za njima, no kako će: rijeka bila široka i vrlo duboka. Ne bilo mu druge, nego udri plakati i naricati; što će biti za Boga, ako mu se ovce ne vrate. — Dugo je hodao gore dolje brijegom i tužan pogledao na drugu stranu. Napokon se svalio u hlad i zaspao, te spavao, spavao sve gotovo do večeri. Čim se podvečer prenuo, prvo mu je bilo pogledati na drugu stranu, ali vidi čuda! Evo njegovih ovaca, gdje se baš primakle k obali i lijepo preplivale k njemu. — „Aj, hvala dragomu Bogu, da ste mi se povratile, mile moje ovčice!“ Tako je uzdahnuo i zasviravši opet veselo u svoju frulicu pomalo vraćao ovčice kući.

Tu ga je već čekao starac. „No, jesi li mi ovce napasao? — Pa kako ti je bilo? Kako ti se dogodilo? Daj mi štogod pripovijedaj!“

Sluga je pripovijedao sve: kako je svirajući u frulu za ovcama koračao sve do jedne rijeke, kako su mu tamo ovce preplivale, a on nikako nije mogao preko; kako se sit naplakao i najposlije pod hladom zaspao, probudivši se pak podvečer vidio je svoje ovce, kako se napasene preko vode vračaju; ali on ipak ne zna, gdje su se tako napasle i kuda su hodale!“

„Dobro, dobro moj sinko“, reče mu starac. „A sad mi reci, što želiš za tu službu, jer ti je ljeto minulo. Dat ću ti što odabereš; ili spas vječni ili novaca?“

A sluga će mu na to: „Ej, starče, trebalo bi baš i vječnoga spasa; ali smo mi velika sirotinja; daj nam dakle radije novaca!“ — I dao mu starac, koliko je ponijeti mogao.

Kad je došao kući, svi su mu se radovali, jer je lijep novac zaslužio.

Za kratko vrijeme otpremili srednjega brata, njemu se sve tako dogodilo kano i najstarijemu.

Napokon reče i najmladi: „Hajde, da i ja pokušam svoju sreću! — Pođe istim putem, kojim su išla i njegova braća, te idući dugo razmišljao sam sobom, kako će mu biti na tom širokom svijetu. Najednom sretne i on starca.

„Kamo sinko“, reče starac, „kamo tako zamišljen?“

„Idem u svijet, starče, da u dobrih ljudi kakvu zaslužbicu nađem. Tri smo brata kod kuće sa starim ocem, te nemamo čim da se prehranimo. Dva su već brata bila u svijetu i donijela novaca, a sad odoh i ja da potražim svoju sreću“.

„Dobro sinko, no da hoćeš, u mene bi mogao službu naći“. — „Zašto ne bih hotio! Hoću, samo ako se vašemu poslu razumijem“, — „Znaš li ovce pasti?“ — „Znam, starče, znam“. — „No kad znaš, a ti pođi sa mnom!“ — I odveo ga starac svojoj kući.

Drugoga dana doveo starac slugu k svojim ovcama.

„No, to su ti moje ovce. Kako vidiš, imam ih samo dvanaest. Dobro mi ih pasi i ne pusti s oka; znaj, da ću te pošteno naplatiti. Nemoj mi ih nikamo zaganjati, pusti, da idu, kamo i kuda im je volja. Evo ti torbice i frule, da si prikratiš vrijeme!“

Sluga ode s ovcama, ove lijepo svojim putem, a on pomalo za njima svirajući u frulu. Tako su došle k rijeci, a tuj ovce ravno u vodu. — Ali se najmlađi brat ne promišljao dugo, nego se hitro zahvatio jednoj ovci za runo, pa s njom lijepo preplivao na drugi kraj. A onda opet dalje frulajući koračao za ovcama.

Teda negda došle ovce na livadu, a na toj livadi trava do pojasa i po njoj pase sila ovaca, ali su sve mršave kano hrtovi. „Mili Bože“, pomišljao najmlađi brat, „što je to, da su ove ovce na tako bujnoj travi slabe i mršave!“ — I opet je išao za svojim ovcama, jer se ove na tu travu ni da bi ogledale, nego su išle dalje, kano da ih tko za sobom vodi; išle su na drugu livadu, gdje je bila trava jako malena, ali po svoj prilici vrlo hraniva, jer su ovce, koje su se na njoj pasle, bile tako ugojene i krasne, kano da si ih iz tisuće stada sve po jednu odabirao.

Tude se i dvanaest ovčica zaustavilo i do drage volje paslo, da ih bilo milota pogledati. A kudgod se te ovčice pregibale, posvuda je nad njima prhutala vrlo lijepa i mila ptičica. Kad su se napasle, podigle se same od sebe i pobrale istim putem, kojim su bile došle. Došavši do rijeke preplivale su vodu, a najmlađi se brat zahvatio jednoj za runo, te i on preplivao. Baš u samu večer vratio se s dobro napasenim ovcama kući. Starac ga je već kod kuće izgledao.

„No, jesi li mi ovce dobro napasao?“

„Jesam, hvala Bogu i te kako dobro!“

„Jesi li učinio sve, kako sam ti kazao? Je li ti se što prigodilo? Daj mi pripovijedaj!“

„Vjere mi, činio sam, kako mi rekoste; jer sam uvijek išao za ovcama“. — A na to uzeo pripovijedati, što mu se prigodilo; kako je preplivao vodu; kako su došli na livadu, gdje je bila trava bujna, ali ovce mršave, a njegove ovce da se tamo ni zaustavile nijesu, nego su išle ravno na drugu livadu, gdje je trava bila mršava, ali ovce i te kako debele i kako ih je lijepa ptičica sveudilj obletala.

„Dobro, dragi sinko, vrlo sam s tobom zadovoljan“, pohvalio ga starac. „Kaži mi samo, što hoćeš, da ti platim za tu službu; jer ti je ljeto minulo. Dat ću ti po tvojoj volji ili spas vječni, ili novaca?“

„Aj, dobri starče, istina, tri smo brata sa starim ocem pusta sirotinja; ali su starija dva brata toliko već privrijedila, da ćemo se nekako jur moći proturati; daj ti meni samo taj vječni spas!“

„Dobro, sinko; želiš imati vječni spas, pak neka ti bude i zaslužio si ga, jer si pošten i krijepostan mladić, komu je više do vječnoga spasa, nego li do vremenitoga blaga. A k tomu ćeš još dobiti i novaca. Gledaj, sinko moj, ja sam Isus; moje ovce, koje si pasao, to su oni, koji me nasljeduju, moji učenici; livada s bujnom travom je raskoš i naslada svjetska, a mršave ovce na njoj sinovi su ovoga svijeta; livada s mršavom pašom je vrlina i poštenje, a ugojene ovce su ljudi krjeposni. A ptičica, što je ovce sveudilj obletala, ja sam bio; jerbo sam ja sa svojim učenicima navijeke“.

Tako je govorio starac. Zatim je blagoslovio najmlađega brata, dao mu također novaca, koliko je ponijeti mogao, i na njem su se ispunile riječi sv. pisma: „Iščite najprije kraljevstvo nebesko i slavu njegovu, sve će nam se drugo dodati“.

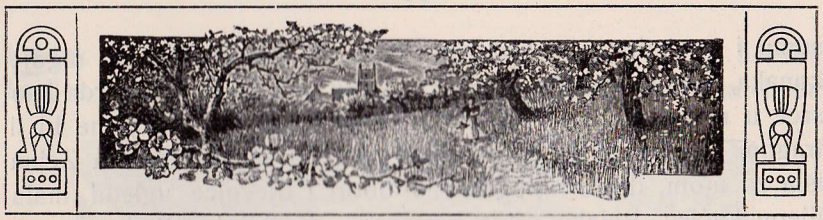

Zejna.

Zejna je bila jedinica u staroga oca udovca. Samotovao on neko vrijeme, a onda se po drugi put oženi, a Zejna dobije maćehu. Bila je mlada, pa nije marila za svoje pastorče, a baš ni za starca svoga. Kako je bila uza to lijepa, svatko je rekao, da je zaista najljepša ženska u svoj carevini.

Zejna je rasla i vrgla se u pamet, pa kad vidje, da joj mati nije ocu dobra, bude joj oca žao i ona stade maćehu moliti, da se okrene od zla puta. Za to maćeha zamrzi Zejnu. Sve smišljaše, kako bi je skinula s vrata i otpravila iz kuće, gdje joj samo smeta. — Zejna je bila također lijepa, pa je to mućehu ljutilo, što sama nije više najljepšom.

Jedne noći ustane maćeha i zajauka, da je vrućina mori, a nema vode u kući. Probudi Zejnu, neka joj donese vode iz vrela. Makar da je bila mrka noć. Zejna je bila poslušna i ode. Na to maćeha skoči i probudi oca, pa mu javi, da Zejna vazda po noći bježi iz kuće, neka dođe, pa će vidjeti, da je nema u krevetu. Gleda otac i začudi se. Zar njegova dobra Zejna da bježi iz kuće po noći, kad treba da spava! No maćeha stade Zejnu svakako pred ocem crniti, dok joj on ne obeća, da će je otjerati iz kuće.

Tako i bude. Otjeraše Zejnu ni krivu ni dužnu. Sad je maćeha bila vesela, jer joj se davna želja ispunila. Znala je, da je velika šuma do drugoga sela, pa će Zejnu u toj šumi divlje zvijeri požderati . . . — Na put joj dadoše samo jednu pogaču.

Zejna plakaše, no uzdala se u svoju nevinost, koja ne može da strada, pa ode. Dođe na neko brdo, prođe sretno i

šumu i opet dođe na brdo, no kako je bila umorna, a nigdje konaka, sjedne i stade griskati pogaču; ali ta je bila tvrda kao srce u njene maćehe, pa je Zejna skotura niz brdo, ne bi li tragom pogače došla do konaka. Pogača se koturala, a Zejna išla za njom, dok se pogača ne obori i djevojče ugleda malu lijepu kućicu. Polako pride k prozoru, da vidi, ima li tko unutri. Kućica bila prezna. Zejna uđe, da se sakrije i prekonači.

Kad uljeze, a ona imade šta i gledati! Kuća puna svega, samo sve bijaše porazbacano, kô da nema ženske ruke tu, da radi i čisti. Pa kako Zejna bijaše od maloće marljiva i vrijedna, odmah zasuče rukave i stade kuću rediti i čistiti, da je bila milina sve to pogledati. Naloži vatru i skuha dobru večeru, pa sama pojede nešto, jer je bila gladna. „Čija kuća bila, neka nađe večeru gotovu, kad se vrati!“ mišljaše Zejna. U to začuje korake, a ona bježi! . . . Uplašila se. Sakrije se u neki hambar i provirivaše, da vidi tko će doći.

Odmah uđe u kućicu četrdeset hajduka. Sve jedan gordiji od drugoga, kao lavovi! Kad opaze gotovu večeru na stolu i red u kući, začude se i povesele; samo im je bilo čudo, tko je sve to tako lijepo uredio. — Pogađali, nagađali, a onda zače harambaša:

„Tko bio da bio, dobro nam došao! A najbolje, ako je žensko čeljade, jer bez žene nikada nema reda u kući! Valja da ga tražimo, pa ako je žensko, neka nam bude posestrima!“

Sluša to Zejna, ali se boji. — Traže je hajduci, ali je ne nađoše. Sjutradan ostane jedan hajduk kod kuće, da pazi, tko im je kuću uredio. I tako osta za četrdeset dana svaki dan po jedan hajduk kod kuće, ali ipak nijedan ne ugleda Zejne. No večera stajaše na stolu vazda gotova i kuća u redu. A bome nije bilo čudo, što nijesu našli djevojke! Svakome, koji je trebao da čuva kuću, bijaše muka — ne jedna, već sto — da po čitav dan sjedi u zapećku; već kad mu to dojadi, ode da se malo prohoda planinom, jer je na to obikao kao ptica u gori. Taj čas ulovi Zejna i poradi sve, što je trebalo, pa se opet sakrije . . .

U četrdeseti dan bude red na najmlađega hajduka, lijepo mlado momče. On ne ode u šumu, već čitav dan osta i tražaše djevojku. Napokon je nađe u hambaru gdje spava. Polako je dignu na ruke i odnese u odaju. Zejna se probudi i uplaši, ali

hajduk je poljubi u ruke i reče: „Ne boj se, ja ću te braniti, kraljev sam sin, pa kad uvrebam priliku, odvest ću te kući, da

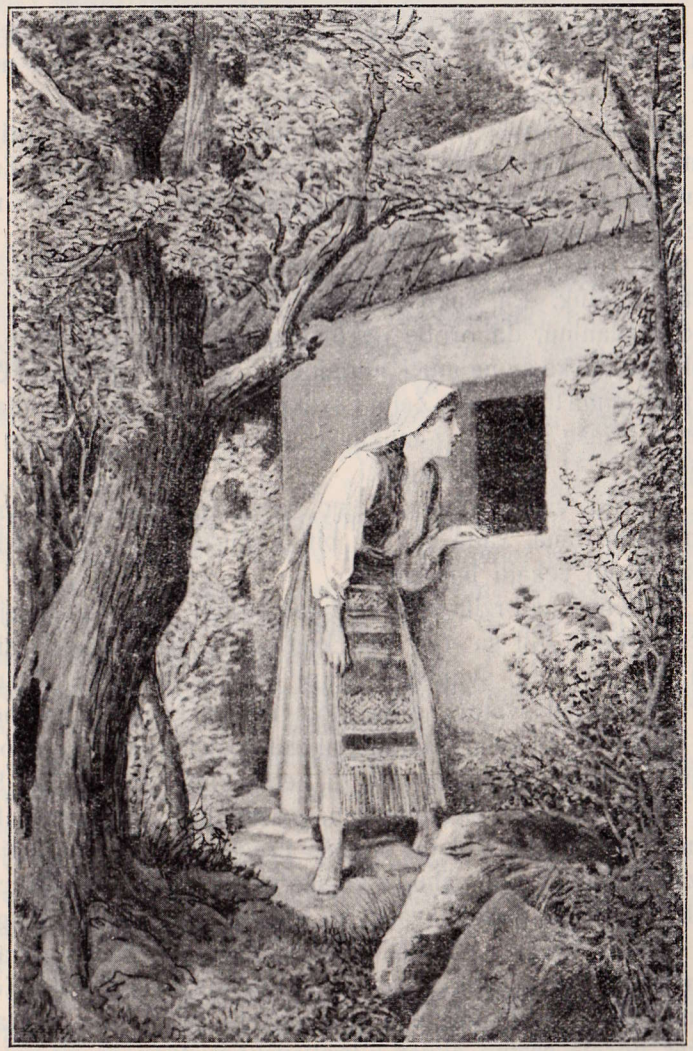

Zejna.

mi budeš kraljicom ti, — lijepa, dobra djevojčice! I mene su hajduci ukrali, ali ne marim ostati među njima!“

Zejna se poveseli i osta s mladim kraljevićem, dok se

hajduci ne vratiše. Svi se obradovaše, kad je ugledaše, pa im je morala obećati, da će ostati kod njih, da im redi kuću, peče kruh i pere rublje.

Zejna obeća, ali pri tom joj lijepe oči susretnu oči kraljevića, komu se bila zavjerila. Oni su se dobro razumjeli, samo nijesu htjeli, da se odadu. Valjalo je čekati priliku.

Međutim živjela je djevojčina maćeha ludo kao i prije, a k tomu ju je boljela duša, što je prevarila muža i otjerala Zejnu. Tko učini zlo, nikad nije sretan! Jedino joj to bijaše drago, što je opet najljepša u carevini.

Opet prošlo četrdeset dana, pa se tobože razbolje onaj najmlađi hajduk. Pa kako su drugi taj dan namjeravali otići daleko u planinu, da orobe neko selo, ostave ga kod kuće, kad je bolestan, neka se ne muči hodanjem. „Posestrimo naša, čuvaj nam pobratima!“ rekoše Zejni i svaki joj stisne ruku na odlasku. Kraljević ležaše u odaji i muklo jecaše: „Joj, joj, umrijet ću! Umrijet ću!“ U to odu hajduci.

„Umrijet ću za tobom, Zejno, vjerenice moja, jer ne mogu da dočekam dana, kada ćeš mi biti kraljicom! — Eto sada ili nikada! Konji čekaju hajdemo!“

I odletiše na brzim vrancima kao strijele. Kad su se hajduci navečer vratili, bili su oni već kod kuće. Kralj zagrli sina i Zejnu, odmah uredi svatove i skupi vojsku, da ide na hajduke u goru. Naprijed svatovi, a za njom vojska kasa i tako dođoše baš u ponoć u onu kuću. Hajduci nijesu spavali, već sve govorahu o Zejni i mladom hajduku, što ih nema kod kuće. U to bane među nje vojska i poveza ih redom, pa krenuše dalje preko brda i šume i opet brda, dok ne stigoše pred kuću maćehe. Hajduci povezani vikahu i jadovahu, a vojska i svatovi pjevahu i klicahu. Maćeha izleti, da vidi kakva je to galama, ali je odmah ugrabi jedan vojnik i sveže na konja. Sada Zejna obučena kao kraljica uđe u kuću i zagrli starca oca. — „Eto me, oče, tvoje Zejne, nijesam nikada bila nevaljana, pa me eto dobri Bog nagradio, a ti ćeš odsele sretno živjeti u kraljevskom dvoru moga vojna!“

E pa živjeli i sretni bili!

Alija i vila.

U vrijeme, kad gazi Husrev beg (gazi, gazija = junak) bijaše u Sarajevu valija (predstojnik), bio je kod njega sluga imenom Alija, kojega je držao samo za tovarenje konja i za dotjerivanje drva iz šume, što bi u kući trebalo za ogrjev. Ali je imao majku i neudatu sestru Ajkunu. One su stajale u mahali (ulici) Minar Siman pod Šeik-Sinanovom tekijom (stazom). I sada je ta kuća još svejednako čitava. Majka i sestra bijahu siromašnoga stanja, tako da od Alijine plate, koju je od gazi Husrev bega dobivao, nijesu mogle živjeti, nego su one tkale i plele, pa se time nekako hranile.

Alija je bolan bio do ušiju ćelav, te kad god bi htio u šumu po drva, morao bi za rana poći i opet se po mraku vratiti vrebajući, kad nema djece po ulicama, jer čim bi zločesta djeca Aliju na ulici opazila, zaorila bi u jedan glas rugalica: „Ćelo, ćelo!“ Alija je strpljivo šutio na sve te poruge, jer bijaše dobra, mirna duša, ali se djece bojao, jer su ga i kamenicama tjerala.

Aliji bijaše po prilici 18 godina, kad je služio u gazi Husrev bega. Bijaše vrlo vješt u radnji oko tovarnih konja, i štogod bi trebalo za ogrjev drva gazinu konaku, on mu ih je dobavljao.

Alija bijaše poštena duša. Nikada nije posjekao stabla sirova drveta, niti je ikada odsjekao mladih granica. Za cijelo je kadgod od nekoga čuo, da i drveće žive i da je sirovo drvo grjehota posjeći, pa kako su u to vrijeme ljudi pobožniji bili, nego u kasnija vremena, i Alija je to u glavu utuvio i svojega se reda držao.

Alija je jedno jutro podranio, kao što mu je običajno bilo, da se od djece i njihova napastovanja ukloni i pođe s konjima

u drva za bega. Ljetno sunce bilo je povisoko izašlo i svoje vruće trake na zemlju spuštalo. Alija sveže konje za drvo i pođe tražiti suhoga granja, da za tovare prigotovi. Hodajući po šumi bijaše u duboke misli zašao i tako se snuždio, da bi ga kap kiše ubila. Misli mu bijahu ovake: „Što ću jadnik, da od života radim! Ostah željan bijeloga svijeta! Ova nesretna ćela uhvatila me se, ona mi je uzrok sve moje nesreće; od djece se ne smijem na bijeli dan pomoliti, svako je za me nemilo . . . E kad bi dragi Bog naredio, pa kad bih bio jak i junak, tad bi mi srce zadovoljno bilo!“

U toj misli pođe dalje u šumu. Najednom se nešto zabezekne čuvši u pustoj šumi djetinji glas. Pođe ovamo, odakle je plač čuo, kad na veliko čudo opazi u travi novorođeno dijete, u kojega bijaše sunce upeklo. Alija se ne umjede domisliti, odakle to dijete u pustoj šumi bez matere. Najednom se nešto sjeti i odsiječe sirovu granu od jele, prviput sirovu, i pobode je kraj djeteta, te ga zakloni od sunčane žege i ostavivši ga u hladu ode drva sjeći. Nije nekoliko puta sjekirom udario o suhu kladu, koja je ležale blizu djeteta, kad li najednom zapazi jednu ženu u bijelom plaštu pred sobom. Alija je smotri i učini mu se sasvijem neobična mimo ljudsku priliku: kose joj bijahu prekrile leđa i na zemlju pale, u licu bijaše veoma lijepa i bijela. Alja se preplaši videći takovu ženu u pustoj šumi i ne znade, šta da čini. Žena mu progovori: „Jesi li ti onaj, koji si nad mojim djetetom hlad načinio.

Alija odgovori: „Jesam!“ Na to ona opet reče, neka traži za tu uslugu, što ga je volja i da će mu ona sve učiniti, što god zaišće. On je upita: „Tko si ti?“ a ona mu odgovori, da je vila. „Ja bih najvolio, da budem jak i junak, da me nitko savladati ne može i da mi je dobar konj!“ reče Alija. .

Vila mahne bijelom rukom i reče: „Ej, pobratime, hajde, podigni onu veliku stijenu!“

Alija dođe do stijene. No odmah vidi, da bi i dvadeset ljudi imalo posla, dok bi je s mjesta pomaklo, a kamo li diglo, no jer vila reče, posluša i prihvati za stijenu i pokuša, da je digne i zbilja je podiže. Bijaše dakle jak, vila ga opčinila i reče mu:

„Moj Alija, kad prvi pazar dođe, izađi na atmejdan (sastajalište konja), naći ćeš ondje jednu bolesnu doratastu bedeviju (kobilu) i pod njom doratasto malo ždrijebe (doratast znači crvenkast). Kupi je po što po to i čuvaj maloga konja, dok

Alija i vila.

bude za jahanje. I ako ti kadgod velika nužda dođe, viči mene, ja ću ti u pomoć dotrčati!“

U to je pred njim nestane.

Alija se opet mirno prihvati svojega posla, nasiječe drva, potovari na konje i krene kući u Sarajevo. Od onoga dana nitko mu se više nije rugao.

Željno je čekao pazar i dočekao ga. Izađe na at-mejdan i hodajući između konja, koji su se doveli za prodaju, opazi zbilja onu kobilu sa doratastim ždrebetom, koju mu je posestrima vila preporučila. Upita gospodara kobile, koliko traži za nju, a on mu odgovori: „Samo me ove nakarade oslobodi i daj mi za nju, koliko ti drago!“

Alija kupi kobilu, pa je odvede kući, a baš mu zaista nije bilo žao, da ju je kupio, jer je sa ždrebetom velike slave dočekao i junaštva se najunačio . . .

Jedan arlać.*

Stambulski sultan (car turski) izdao zapovijed i pošalje ferman (naredbu) bosanskomu veziru: „Svaki musliman, koji ne dođe u petak na podne u džamiju (crkvu), da klanja zajedno s ostalim Turcima, za tri petka neka taj ište, što god on hoće, pa iza toga, da se posiječe; drugačije nikako biti ne može“.

Vezir proglasi tu naredbu svim muslimanima. „Ele u prvi petak u podne!“ vikne mujezin, koji saziva na molitvu Turke s munare (toranj na turskoj crkvi). Svi Turci dotrče u džamiju, samo jedan siromak arlać udarajući maljicom po tetivi ne čuje mujezina i tako ne ode u džamiju. Pošto svrše molitvu, kadija (sudac) i mujezin odu k veziru i kažu mu, da su svi muslimani došli u džamiju, samo jedan arlać nije došao. Vezir odmah pošalje po arlaća i dovede ga k sebi, pa mu rekne: „Zar ti, nesretniče, nijesi čuo carske zapovijedi? Išti sad što hoćeš, ovo ti je prvi petak!“ — Arlać, kako je bio siromak, najvolio je novaca, i tako zaište: „E, dajte mi hiljadu (tisuću) dukata!“ Drugo biti ne može i da mu tisuću dukata. Pošto se on dobavio novaca, otiđe na tržište te pokroji na sebe najljepše haljine, pa se obuče. Pitaju ga u drugi petak što hoće? On im odgovori: „E, dajte mi sad vezirovu kćer!“ — Carska se ne poriče, i tako mu dade vezir svoju kćer. Kad se već primakne treći petak, zamisli se arlać u duboke misli. Gledajući ga vezirova kći rekne mu: „Šta kukavče, misliš?“ — Odgovori joj arlać: „A da kako bolan ne bih mislio; u prvi sam petak zaiskao hiljadu dukata, i evo dali su ih; u drugi petak zaiskao sam tebe u vezira, i dade mi te. To je sve i suviše za mene. Evo sutra već treći petak; samo da sutra još da ištem jednu stvar; a šta ću zahtijevati? Pa i šta će mi, kad mi valja odmah poginuti?“ — Ona je malo razmišljala, pa ga zapita: „A kakav si, jadniče, zanatlija?“

* Arlać je u Tursko majstor, što puca pamuk za pokrivače (jorgane, poplune).

— Odgovori on: „Ja sam arlać, što razpucavam pamuk za pokrivače“. — „A kakvo ti je oruđe? Donesi da ga vidim!“ — On donese tetivu i maljicu. Uzme ona maljicu, pa je omjeri malo na ruci, i rekne mu: „Možeš li još u nju naliti olova?“ — „Mogu“, rekne on. — „E, hajde odmah, pa nalij što više može stati u nju, pa kad te sutra zovnu pred džamiju, ponesi sa sobom tu maljicu“. — Pri tom ga ona nauči sve, što će tamo govoriti i raditi. Kad već sutra osvane petak i dođe podne, pošto izidu Turci iz džamije, zasjednu ispred džamije sve jedan do drugoga, a među njima kadija i mujezin. Tad dozovu arlaća preda se; on dođe i stane pred njima kao ukočen. Rekne mu kadija: „E sad nesretniče, išti još jedamput, što misliš, jer ti valja sad poginuti. Carska se neporiče!“ — „Slobodno!“ odgovori arlać. „Pa nije mi već stalo ni za čim; uzeo sam jedamput hiljadu dukata, drugiput vezirovu kćer; a sad što će mi više ma išto? I što ću drugo iskati?“ Nato izvadi iz njedara svoju maljicu, pa pokazujući je desnom rukom reče: „nego samo imam ovo trećiput iskati po carskoj naredbi. Tebe, kadija, da lupnem s njom triput u glavu, koliko igda mogu; a tebe, mujezine, dvaput, pa onda činite što hoćete od mene!“ — Kad kadija pogleda onu grdnu maljicu, u kojoj bijaše najmanje oko pet oka, zgrozi se i popadne ga groznica, te uzme od arlaća onu maljicu, pak je počne mjeriti na ruci, a glavom mahati; zatim se okrene k Turcima i rekne im: „Što braćo Turci, valaj, bilaj! (vjera i Bog). Koga samo jedamput s njom lupne, nitko ga ne izbavi od smrti, a kamo li tri i dvaput!“ — Po tom pruživši maljicu mujezinu rekne mu: „Deder mujezine, zlo te smelo, omjeri je i ti!“ — Uzme mujezin maljicu, pak je omjeri i rekne im: „Na zlo nam svanuo crni petak! Kogagod jednom s njom lupne, ne će više nikad okusiti kruha!“ — Rekne kadija: „A bolan mujezine, čini mi se, da je on (arlać) onda bio s nama u džamiji!“ — Odgovori mujezin: „Doista je bio, i ja sam ga vidio, i klanjao je s nama zajedno; no kako ti reče, da nije bio, tako i ja rekoh!“ — Pri tome graknu i ostali Turci svi u glas: „Brate kadija, tako nam korana i mi smo ga vidjeli, taman (upravo) je za tobom stajao i klanjao!“ — Pa se brže bolje dogovore i napišu molbenicu i pošalju sultanu izgovarajući kako je arlać nevin. Sultan mu je oprostio. Arlać je dobio tisuću dukata, vezirovu kćer, a poslije ga vezir učini bogatim begom.

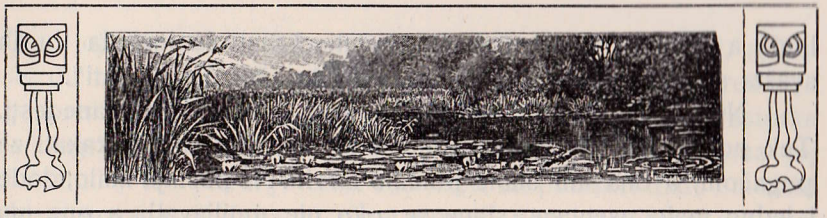

Maćeha i pastorka.

Jedna djevojka imala je maćehu. Ova maćeha je voljela svome djetetu, pa je mrzila svoju pastorku, premda je bila blaga kao anđeo, dobra kao kruh, da joj u onome mjestu nije druge bile, a pri tom bijaše lijepa kao vila od gore, visoka kao jela, a tanka kao šibika, a rumena kao jabuka i u licu bijela kao gorski lijer. Najposlije reče maćeha svome mužu: „Čuješ, čovječe, vodi svoje dijete iz kuće, ili ne ćemo ni nas dvoje zajedno hljeba jesti!“ — Čovjek je stane blažiti: „Ta nemoj ženo, za Boga, kuda znam s njom, kud je djevojka sama pristala?“ — „Makar kuda“, odgovori žena; odvedi je u planinu, pa je ostavi u planini“. — On siromah pristane na to i rekne joj: „Barem spremi joj što za put, da ne umre prvi dan u šumi od gladi!“ — Maćeha joj umijesi pogaču, pa sutradan kako svane, odvede je otac daleko u šumu, pa se ukrade od nje i vrati kući.

Ona sirota ostavši sama tumarala je čitav dan po šumi, ali iz nje nikako nije mogla izići. U tome prispe i mrak, i ona se popne na jedno drvo da prenoći, da je na zemlji ne bi izjelo kakvo zvijere. I cijele noći su vuci po zemlji ispod nje urlikali, da je sirota od straha jedva živa ostala. Kad ujutru svane, ona siđe s drveta i pođe opet po šumi, ne bi li kako izišla, ali šuma sve gušća, a kraja nema. Kad se prikuči opet veče, i ona stane tražiti zgodno drvo za noćište, dok u jedamput opazi, gdje se nešto kroz pomrčinu u šumi bjelasa. Ona pomisli, ne će li to srećom biti kakva kuća, pa pođe onamo. I zaista nađe kuću lijepu i veliku; vrata su bila otvorena, ona uđe unutra, a kad tamo, sobe ne može ljepše biti i na stolu u jednoj sobi svijeća gori. Ona pomisli, da je to kuća kakovih pustaija (razbojnika), ali se nije strašila misleći u sebi: „Pustaija se boje samo bogati

ljudi, a ja ih se nemam za što bojati; kazat ću im, da ću ih svašta slušati i raditi za onu koru kruha, što će mi dati".

Nato izvadi svoju pogaču iz torbe, prekrsti se i stane jesti. Tek počne jesti, al eto ti jednoga pijetla, koji stane skakati za pogačom, a ona mu stane pomalo mrviti. Ne postaja malo, dođe i jedno malo psetance, stane se oko nje umiljavati, a ona mu odlomi komadić pogače, pa ga uzme na krilo, počne ga milovati i hraniti iz ruke. Zatim dođe i mačka; ona i mački odlomi komad pogače, pa joj da. Na jedamput začuje veliki bat i mumumlanje. Sva protrne, kad vidi lava, gdje u sobu uđe; ali lav stane odmah repom mahati i oko nje se umiljavati. Ona se malo oslobodi, pa pruži i njemu pogače, i lav uzme, pa joj stane ruku lizati i ona se sasvim oslobodi, pa počne lava milovati i hraniti pogačom, dok u jedamput čuje zveku od oružja i htjede od straha pasti, dok eto ti u sobu uđe nekakvo stvorenje u medvjeđoj koži. Pijetao, pseto, mačka i lav otrče odmah predanj i stanu se oko njega umiljavati i cičati od radosti. Ona sirota ni pomislila nije, da je čovjek, nego je mislila, da je Bog zna kakva zvijer i čekala je samo, kad će je spopasti i rastrgati. Ali to strašno stvorenje skida s lica medvjeđu kožu i zbaci medvedinu sa sebe, i sinu sva soba od njegovih zlatnih haljina. Djevojka iza velikoga straha čisto se obeznani, kad vidi u gospodskim haljinama prekrasnoga mladića.

On pristupi k njojzi i reče joj: „Ne boj se, draga dušo, ništa. Ja nijesam nikakav rđav čovjek; ja sam carski sin, pa kad hoću da lovim, dođem ovamo, a ovu medvjeđinu nosim, da me tko ne bi poznao, niti itko zna, da sam ja čovjek, do ti sad; nego tko me vidi, misli, da sam kakva avet (sablast) i bježi od mene. I u ovu kuću ne smije nitko da uđe, ni blizu nje da prođe, jer vide i znadu, da ja ovdje stojim, a ti jedina nijesi se plašila ovamo doći, valja da si znala, da ja avet nijesam".

Ona mu stane pripovijedati, da ona o njemu i njegovoj kući nije ništa znala, već da ju je maćeha otjerala — i sve redom iskaže, kako je bilo. Kad on sve čuje, ražali mu se veoma, pa joj reče: „Maćeha je tebe mrzila, a Bog te miluje; ja hoću da te uzmem. Hoćeš li poći za mene?" — „Hoću!" rekne ona.

Sutradan on je odvede svomu ocu u dvor i tamo se vjenčaju. Poslije nekoga vremena izmoli se ona, da ide da vidi svoga oca. Muž je pusti i ona se obuče sva u zlato, pa pođe k ocu.

Otac joj nije bio kod kuće, već maćeha, koja kad vidi, uplaši se, da nije pastorka došla da joj se osveti i potrči pred nju govoreći: „Vidiš, ja sam te na tu sreću uputila!" — Pastorka je zagrli i poljubi se s njome i s njenom kćerju. Veoma joj žao bude, što oca nije našla kod kuće, ali polazeći dade i maćehi dosta novaca. Maćeha za njom preteći pesnicom rekne: „Čekaj nesrećo! Ne ćeš ti sama tako ići, odmah sutra i moja će kći!"

Kad uveče dođe joj muž, a ona mu počne govoriti: „Znaš šta, čovječe! Ja velim, neka ide i ona moja djevojka u svijet da traži sreću; vidiš, onu smo poslali, pa se ne vraća, može biti dosad zlato na njoj trepti".

Čovjek uzdahne, pa pristane i na to. Sutradan ona spremi svojoj kćeri kolača i pečenja, pa je opravi s ocem u šumu. Otac je zavede kao i onu prvu, pa ode kući. Ona kad vidi, da oca nema, počne tražiti put kući, pa naiđe na onu kuću u šumi odmah; uđe unutra, pa kad vidi, da nigdje nikoga nema u cijeloj kući, zaključa vrata govoreći: „Ma da dođe tko mu drago, ne ću mu otvoriti". Izvadi iz torbe pečenje i kolače, pa metne na stol i počne večerati, ali eto ti pijetla, psetanca i mačke, stanu se oko nje umiljavati, da bi im što dala, a ona kao bijesna: „Do bijesa! Nemam ni ja, koliko mi treba, a da dam vama!"

Pa ih počne tući, a pseto počne drečati, a kad lav čuje drečanje, doleti, pa ščepa djevojku i svu rastrgne. Sutradan dođe carski sin sa ženom u lov, ona odmah pozna svoju sestru po haljini, pokupi sve komade od nje, te odnese maćehi i nađe svog oca kod kuće. On se vrlo obraduje, kad vidi svoju kćer sa carskim sinom udatu. A kad čuje, šta je sa ženinom kćerju bilo, žao mu bude, „ali joj je", reče, „mati to zaslužila kod Boga, jer je na tebe badava mrzila. A eno je", veli, „na bunaru, idem da joj kažem". Kad žena čuje, šta je od njene kćeri, ona počne čovjeku govoriti: „Ja čovječe ne mogu tvoje kćeri očima gledati, već hajde, da mi njih oboje ubijemo; ako ne ćeš, ja ću sad skočiti u bunar!" — „Pa skoči!" odgovori muž; „ja svoga djeteta ubiti ne mogu". — „Dobro, kad ne ćeš, i ja je gledati ne mogu", pa skoči u bunar.

Kako su radile, onako su prošle.

Nekoć bila jedna djevojka, pa imala maćehu, i maćeha imala kćer, što ju je dovela, pa je zamrznula pastorku, jer je bila ljepša od maćehine kćeri i svakojako ju mučila; ali što je ona nju gore držala, to je ona sve zdravija i ljepša bivala. Kad maćeha vidi, da joj onako dosaditi ne može, otjera je od kuće, kad joj je otac na put otišao. Ona je išla ne znajući ni sama kuda, najposlije zaiđe u šumu, pa je tumarala tamo amo tražeći, kud će da izađe, dok smotri na daleko vatru, gdje se svijetli, pa onda hajd k onoj strani, otkud je vatra svijetlila. Kad tamo, a to mala kolibica nepočišćena i u njoj vatra raštrkana i već je dogorijevala. Ona uzme lijepo metlu, pa počisti kolibu, vatru skloni i još drva donese te bolju naloži, pa sjedne da čeka, tko će doći. Kad uveče, Bože, duva vjetrina, krše se drva, misliš, sve će iz korijena izvaditi. Ona se sakrije za kolibu drhćući od strahote, al' eto ti grdna vještica ide; kako dođe u kolibu, stade mirisati i reče: „Ovdje ima rajska duša; izidi, rajska dušo, ne ću ti ništa!“ — Djevojka izide, onda joj vještica kaže: „Jesi li ti moju kolibu počistila i moju vatru naložila?“ — A ona odgovori: „Jesam!“ — „Dobro“, reče vještica, „sad me malo poišti!“ — Djevojka sjedne, vještica joj metne glavu na krilo i počne da joj poište; kad tamo, ali glava puna gamadi. „Zaudara li moja glava, djevojko?“ zapita vještica; a ona odgovori: „Ne zaudara, majko, već miriše kô smilje!“

Sutradan rano polazeći vještica djevojci zapovjedi, da nahrani njenu živinu i da skuva večeru. Djevojka stane mamiti živinu, kad al Bože, skupiše se eje sovuljage, vrane, vukovi, lisice, jazavci, tvorovi i mnoge druge, sve se skupe na hranu. Djevojka ih lijepo nahrani i sve se raziđu. Kad uveče opet dođe vještica, zapita je, da li je nahranila njenu živinu. — „Jesam!“

kaže. Pošto je tako stajala neko vrijeme kod vještice, rekne joj vještica: „Ako hoćes, idi kući. Za to što si me lijepo služila, uzmi od ovih sanduka, koji hoćeš, pa ponesu kući!“ — Djevojka uzme najlakši sandug, a vještica je zapita, zašto uzima najlakši. — „Znam“, veli djevojka, „da u njemu najmanje ima, a ja za ovo nekoliko dana nijesam više ni zaslužila“.

I tako ode. Kad dođe kući sa sandukom i otvori ga, a to u njemu sve sami dukati! — Kad maćeha to vidi, ona odmah otjera i svoju kćer, da donese sanduk dukata. Njena kći naide na istu kolibu; ali niti je htjela vatre staknuti, ni spremiti. Kad uvečer dođe vještica onako isto s vjetrom, zapita je: „Rajska dušo, što nijesi moju vatru stakla i moju kolibu počistila?“ — A ona odgovori: „Nijesam ni kod svoje kuće čistila“. — „Dobro, dobro“, kaže vještica, „a ti me malo poišti!“ — Tek djevojka zaviri u glavu, stane pljuvati: „Pi! To mi se gadi. Ja te bogme ne mogu poiskati!“ — „Dobro, dobro!“ opet kaže vještica.

Sutradan vještica opet ode, a njoj zapovjedi, da nahrani živinu. Kad djevojka vidi svu tu živinu, uzme batinu, pa komu nogu, komu glavu, komu krilo odbije i tako sve rastjera. Kad uvečer dođe vještica, zapita je, je li živina nahranjena. — „Jeste da!“ Kakva mi je to đavolska živina? Kakva je, onako sam je i nahranila — batinom“. — „Dobro, dobro“, kaže joj vještica. Kad bude ujutru, kaže joj, da ide kući: „Dosta si me“, veli, „služila; eto uzmi, koji hoćeš od tih sanduka, pa nosi kući!“ — Djevojka izabra najteži, pa odnese. Kad ti donese kući, brže i ona i maćeha otvore ga, da vide silno blago u onako teškom sanduku. Kad zavire u sanduk, a dvije guje iskoče iz njega, pa jedna mater, a jedna kćer za oči, te im ispiju oči.

Kako su pravo radile, onako su i prošle.

Aladža-džamija.

Hasan je bio sin siromašnih roditelja. Hranila ga majka samohrana, kad mu umrije babo, a kad odraste, ode u bijeli svijet, da se bogat kući vrati majci svojoj. Plakala ona za njim sedam godina, ali Hasana nije bilo natrag. I već starica izgubila nadu, da će ikad zagrliti sina ...

Dotle je Hasan hodao po svijetu i vazda čuvao obraz i marljivo radio. Došao pače i u Carigrad k caru. Ovaj ga zavolje s njegova junaštva i poštene duše, pa ti naskoro stekne velike časti. Oko pasa nosio tri pojasa od suhoga zlata. Sretan je Hasan bio, ali nije ni u najvećoj sreći zaboravio majke svoje. Srce ga vuklo k njoj.

I tako se jednoga dana rastavi sa sjajnim Carigradom i svijetlim carem i ode u svoje rodno seoce. Putem ga sreli hajduci, oteli mu zlato, a njega u lance okovaše i odvukoše u neki daleki han (gostionu) na konak. Hasan tužan, a hajduci bijesni od radosti zbog Hasanova blaga! Piju čitavu noć, a pred zoru svi legoše kao zaklani ...

Kad to vidje Hasan, skoči na noge lagane, raskine lance, skupi svoje blago i bježi, pa bježi, ... Kao bez duše dojašio u svoje selo, gdje opazi neku pognutu staricu, gdje žito suši na suncu. Pride k njoj i upozna — majku svoju. No ne javi joj se, već razveže s njome razgovor. Ona mu odmah iskaza, što joj je srcu najteže, kako ima sina Hasana, a ne zna, je li živ, sunce materino.

„A bili ga, nano, prepoznala? upita Hasan.

„Kako ne bih, rano“ — reče starica; „imao je crn mädež na lijevoj ruci i po tom bih ga prepoznala!“ Sada odvrne Hasan rukav od košulje, a starica kroz suze ugleda mädež na lijevoj ruci. Od same sreće i radosti klikne: „Sine! Sine Hasane!“ zagrli sina i sruši se mrtva ... Tolika je ljubav srca materina ...

Hasan majci na uspomenu na onom istom mjestu sagradi krasnu džamiju, svu iskićenu šarama i šarenim cvijećem, koja

Aladža-džamije.

se za to, jer je lijepo iskićena i zove Aladža-džamija ... I danas još stoji, a stajat će još dugo, jer je ponosan spomenik ljubavi materinje i sinovske odanosti! ...

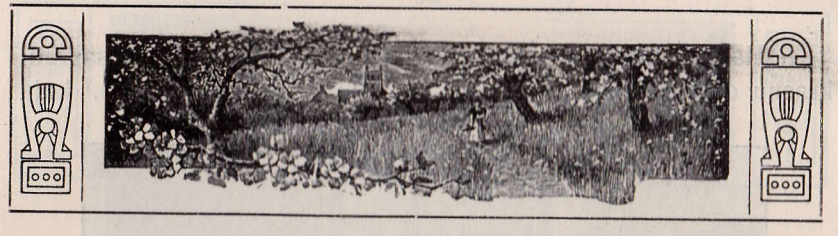

Okamenjena kraljevina.

Težak neki živjaše sa svojim valjanim sinom Jerkom posve zadovoljno, dok mladiću jedan dan ne pade na um, da proputuje malo svijet. Otac privoli i dopusti mu putovati. Jerko se spremi na put, oprosti se s ocem, prekrsti se časnim krstom i ode u svijet. Da li je putovao dugo ili kratko, ne znam, pripovijetka se brzo ispripovijeda, ali što se događa, biva polako.

Nekoga dana prispije Jerko u tuđe kraljestvo i obazrijevši se ondje oko sebe, opazi, da je sve okolo naokolo od kamena; živine i ljudi, sve je okamenjeno. Neki zao duh sigrao se s njima i sve je obratio u kamen kao od zabave. Upravo kako je tko sjedio ili stajao, okamenio se; jedan okamenjen u hodu, drugi upravo cijepajući drva i eno kako stajaše s kamenitom sjekirom u okamenjenoj ruci.

Jerko prođe gradom i ne nađe niti jedne žive duše. Najposlije stupi u kraljevski dvor i prođe po krasnim dvoranama; pa mišljaše: „Ako počekam, pokazat će se možebit ipak živ čovjek“. — Zbilja stupi pred njega iz najljepše sobe kraljevna, a kad ga smotri, pozdravi ga ljubezno i upita, odkud dolazi i što namjerava.

„Činit ću ono, što mi ti, kraljevno, zapovjediš“, odgovori on. „Trebaš li me čemu?“

Tad će ona: „Trebam. Ova je kraljevina zakleta, zato su svi ljudi i živine okamenjeni. Tko bi tri dana i tri noći uzastopce ovdje u dvoru krotko i glasno molio, izbavio bi je od prokletstva i sve bi se kamenje opet pretvorilo u ljude i živine. Ali za to se hoće mnogo snage i tko se toga primi, ne smije se plašiti“.

„Ja se ne bojim“, reče Jerko; „samo mi kaži, što i kako da činim“.

Tad reče kraljevna: „Ako možeš izbaviti kraljevinu, udat ću se za tebe, a ti ćeš biti kraljem ove zemlje. Evo uzmi ova tri svežnja svijeća, svaku noć popali jedan svežanj. Tad se moli Bogu i ne daj se smetati, dogodilo se, što mu drago“.

Jerko se pripravi za molitvu, čim se smračilo, razveže jedan svežnjić svijeća i postavi sve svijeće u svjećnjake. Kad bijaše oko pô noći, dođe najednoć nebrojena množina vražića i duhova trčeći sa sviju strana, te ga počeše dražiti, zadrkivati i mučiti. Nekoji mu se groziše, da će ga spaliti na svojoj vatri, drugi kričahu, da ga moraju vodom potopiti; štipali i mučali ga do zla Boga, ali on ostade stalan i moljaše se Bogu neprestano iza glasa.

Tad zapjeva pijetao i svi vražići i duhovi iščeznuše smjesta. Jerko se moljaše i bdijaše sveudilj, dok nijesu svijeće dogorile; tad zabijeli zora, dan poče svitati, a on usnu.

Kad je sunce izašlo, dođe k njemu kraljevna i pitaše: „Jesi li još živ mladiću?“

„Hvala Bogu jesam, kako vidiš!“

„A šta se dogodilo?“

„Strahota bijaše gledati i slušati, strašno, prestrašno, kraljevno, ali me je dragi Bog milostivo obranio i sačuvao od zla“.

Još dugo razgovarahu njih dvoje, tada ga pogosti kraljevna, pokaza mu sve dragocijenosti u dvoru, i kad nasta večer, povrati se kraljena u svoju sobu. Ove noći bijaše još gore. Došlo je i više nečastivih i sablasti nego li prijašne noći, te ga uzeše mnogo groznije plašiti, ali on se hrabro moljaše Bogu do bijele zore.

Treće noći bijaše najstrahovitije, najgroznije. Jerko se moljaše Bogu svom snagom, i upravo gromkim glasom.

Kad je posljednja svijeća dogorjela i pijetli zapjevali, podiže se cijela vojska napasnika kao jato gavrana i zviždajući odlete bez traga.

Kad kraljevna u rano jutro dođe k Jerku, vrlo se obraduje, te ga pozove k sebi, da sjedne k stolu i sve popiše, što je za one tri noći doživio, i kako je okamenjeno kraljevstvo izbavio. To Jerko i učini.

Čim je prva sunčana zraka obasjala izbavljeno kraljestvo, sve je u isti mah oživjelo. Kamenje se giblje, živine trče, skaču, ljudi se smiju, kriče, idu, voze na kolima, jašu itd. Sav narod

ustade na noge i nasta takova krika i vika, štropot i glomost, da bi gotovo mogao čovjek slušajući to ogluhnuti.

Kralja bilo zateklo na konju, da se okamenio posrijed glavne ulice u prijestolnom gradu. Kad je opet oživio, odjaši u svoj dvor; stupi u dvoranu, gdje ga njegova kćerka kraljevna pozdravi veselo i ljubezno, te ispripovijedi mu sve, što se dogodilo, i kako je Jerko izbavio kraljestvo, i kako mu je za nagradu obećala svoju ruku. Preda kraljevna svomu ocu i ono, što je Jerko popisao, šta se dogodilo prošaste tri noći.

Kad je kralj proučio pismo, progovori: „Moja kćerko! samo tebi treba da se zahvalim, što sam sa svojom kraljevinom izbavljen, jerbo si ti bila uvijek tako dobra i nevina, kako već nitko u cijeloj mojoj državi, pak zli dusi nijesu ti mogli ništa zla učiniti, nijesu te mogli okameniti, i tako bijaše tebi moguće, gledati i slušati, što biva i što govore dusi, te kako se mogla zakletva razriješiti. Tvoja je i to zasluga, što je dobri Bog, premilostivi otac, poslao ovamo čestita tebi ravna mladića, koji je tešku zadaću srećno riješio!“

Sad izvede kraljevna Jerka pred svoga oca kralju govoreći: „Evo ovo je naš izbavitelj, mili oče!

Kad je kralj vidio pred sobom đeđerna momka, smirena, ali mila lica i pogleda, ogrli Jerka kano svoga sina i poljubi ga u čelo junačko, a Jerko kralja u desnicu ruku.

Za nekoliko dana slavili su kraljevski, velebni pir (svatove). Jerko se oženio s kraljevnom i stari kralj pokloni zetu i kćeri svoje kraljestvo još za svoga života. Jerko je dugo kraljevao u onoj zemlji, pa je bio veoma dobar svim svojim podanicima, a svoga rođena oca i oca svoje valjane supruge, svoga tasta, staroga kralja, pazio je kano zenice svojih očiju.

Gvozden čovjek.

Car neki imao tri sina. — Kad mu sinovi dorastu do ženidbe, onda im on zapovjedi, da se popne svaki na kulu, pa da s kule zastrijeli: gdje koga padne strijela, odande će mu dovesti djevojku. Sinovi poslušaju oca, pa kad zastrijele starija dvojica, strijele im padnu u dva grada; a kad najmlađi zastrijeli, njegova se strijela izgubi, pa je stanu tražiti na sve strane i nikako da je nađu; najposlije nagaze na nekakvu bunarinu, pa kad tamo, u bunarini jedna velika žaba i kod žabe strijela najmlađega careva sina.

Brže bolje jave caru, kako su našli strijelu, a car, kad čuje, odmah dovede djevojke iz ona dva grada za dva starija sina, a za najmlađega donese onu žabu, pa ih vjenča i učini veliko veselje. Kad bude vrijeme, svedu mladence, starija dva brata svedu s njihovim djevojkama, a najmlađega sa žabom. Pošto ih svedu, ali iz one žabe iziđe krasna djevojka, što je nigdje u carstvu nema, samo žablja koža ostane na zemlji, a kad bude ujutru, djevojka opet uđe u žablju kožu, i tako sve danju žaba a noću djevojka. Poslije nekoliko dana zapita ga mati: „Za Boga, sinko, kako ti je s onim gadom?“ — A on joj kaže: „E moja mati, da ti vidiš, kakva je to ljepota! Izvuče se iz one košuljice, pa je onda djevojka, što je nigdje pod nebom nema!“ — Onda mu reče mati: „Za Boga sine, pa da je oprostimo. Doveče ukradi košuljicu, pa metni na prozor, a ja ću je polako uzeti s prozora, pa ću je baciti u peć, da izgori. Kad pred zoru ustane djevojka i stane tražiti košuljicu, da se pretvori u žabu, ali košuljice nema, i tako ona ostane djevojka.

Kad ujutru svane, — iziđe napolje, i kad je vide, svi se začude — ne mogu da se nagledaju takve ljepote.

Kad dođe prva nedjelja, otiđe carica sa svojim snahama u crkvu; kad iziđu iz crkve, sav narod stao, pa gleda kakva je

to ljepota, a za caricu nitko ni mukaet. Onda počne zlobiti carica najmlađoj snasi svojoj, pa kako otide u dvor, odmah reče caru: „Ja ne ću s tobom hljeba jesti, ako toga najmlađega sina ne istjeraš iz dvora“. — Car je stane blažiti i jedva je malo umiri. Kad dođe nedjelja, opet carica otiđe sa svojim snahama u crkvu; pa kad iziđe iz crkve, sav narod stao, pa gleda najmlađu carevu snahu, i čudi se takvoj ljepoti. Onda carica, kako otide kući, odmah na cara: „Ili on iz dvora, ili ja“ — Kad car vidi, da se nema kud ni kamo, dozove najmlađega sina, pa mu reče: „Sinko! ja čujem, da se ti hvališ, da možeš jednim rupnjakom proje sto bravaca nahraniti“. On se siromak stade krstiti govoreći, da on to nije nikad ni pomislio. Ali car ni pet ni devet nego: „Ako to ne uradiš, na tebi nema glave“. — Onda on siromak otide plačući ženi svojoj, a ona ga zapita, što plače, a on joj kaže sve, šta je i kako je. Onda mu ona reče: „Ne boj se ništa; idi na onu bunarinu, gdje ste mene našli, pa se nadnesi nad nju i viči: „Šura, šura!“ On će se odazvati i pitati šta ćeš, a ti mu kaži sve, šta ti je otac kazao“. — On posluša ženu svoju, otiđe na bunarinu, pa stane vikati: „Šura, šura!“ A šura se odzove iz bunarine: „Šta ćeš?“ — a on mu se potuži, da ga otac hoće da pogubi, ako jednim rupnjakom proje sto bravaca ne nahrani. Onda mu šura reče: „Počekaj malo,“ pa mu izbaci jednoga svinjara, pa mu reče: „Ti samo jedan rupnjak izvadi iz ambara, pa se onda ne staraj, svinjar će izići koliko god ustreba, a nitko ga ne će vidjeti“. — Carev sin uzme svinjara, pa s njim kući. Kad dođe kući, a svinje gladne ciče po dvoru, čekaju da im se da jesti, i sav dvor izišao, da vidi, šta će biti. Onda najmlađi sin otvori ambar, pa iznese jedan rupnjak proje, te uspe svinjama; svinje jedu, a onaj svinjar jednako dosipa, a nitko ga ne vidi. Car ostane čudeći se, gdje se nasitiše sto bravaca od jednoga rupnjaka proje. Onaj svinjar otide onde svojim putem.

Poslije nekoga vremena dozove opet car najmlađega sina, pa mu reče: „Ja čujem, gdje se ti hvališ, da možeš napojiti sto volova jednim kablom vode“. — On se siromah upropasti i stane se odgovarati, da to nije nikad ni pomislio. Ali mu se car ne dadne mnogo odgovarati, nego reče: „Ako to ne uradiš, na tebi nema glave!“ — On siromah otide kući plačući, a žena kad ga vidje, gdje plaće, zapita ga što plaće, a on joj pri-

povjedi, kako nanovo otac bijedi. Onda mu ona reče: „Idi opet na onu bunarinu, pa viči: „Šura šura!“ On će se srditi i reći će ti: „Do bijesa ti i takvoga zeta!“ a ti mu kaži: „Nevolja me tjera!“ pa mu pripovjedi sve, šta je i kako je. — On posluša ženu svoju, otide na bunarinu, i stane vikati: „Šura, šura!“ a šura mu se srdito odzove: „Do bijesa ti i takvoga zeta! Šta ćeš opet?“ — A on mu odgovori: „Šura, nevolja me tjera. Otac mi zapovjedio, da jednim kablom vode napojim sto volova!“ — Onda mu šura reče: „Počekaj malo.“ Te mu izbaci jednoga govedara, pa mu reče: „Ti samo jedan kabao izvuci iz bunara, pa uspi u valov, (korito), poslije nemaj brige, ovaj će govedar vući kolikogod ustreba, a nitko ga ne će vidjeti.“ — On zahvali šuri, pa uzme govedara, i ode s njim kući; kad tamo, a volovi drežde oko valova, čekaju da im se da voda, i sav dvor izišao, da vidi, šta će biti. Onda najmlađi carev sin izvuče kabao vode, pa uspe volovima u valov. Volovi piju, a onaj govedar jednako dolijeva, a nitko ga ne vidi. Car ostane čudeći se, gdje se napoji sto volova od jednoga kabla vode. Onaj govedar otide poslije sam svojim putem.

Poslije nekoga vremena pozove opet car najmlađega sina, pa mu reče: „Ja čujem, da se ti hvališ, da možeš dovesti gvozdena čovjeka.“ — On se siromah stane odgovarati, da to nije nikad ni pomislio, ali će car: „Ni riječi više; nego ako to ne uradiš, na tebi nema glave!“ — Onda on siromah otide ženi svojoj plačući, a žena kad vidi, gdje plače, pita ga: „Što plačeš?“ — A on joj kaže, šta je i kako. Onda mu ona reče: „Idi opet na bunar, pa viči: Šura, šura!“ On će se odazvati i srdit će se, pa će ti reći: „Do bijesa ti i takvoga zeta!“ Ali ti mu kaži: „Za Boga! nevolja me tjera!“ pa mu pripovijedaj sve redom“. — On posluša ženu, otide na bunar, pa stane vikati: „Šura, šura!“ — On se srdito odzove: „Do bijesa ti i takvoga zeta, šta ćeš opet?“ — A on mu odgovori: „Za Boga šura, nevolja me tjera; ište otac, da mu donesem gvozdena čovjeka, da se s njime razgovara“. — Onda mu šura odgovori: „Počekaj malo; sad ću ja izaći, ali se nemoj prepadati ni straviti.“ — Kad malo čas, ali eto ti gvozdena čovjeka. Velik je, strašan je! Vuče budu za sobom, sve ore zemlju, ide za njim brazda kao da osam volova ore. Kad car izdaleka ugleda, gdje ide gvozdeni čovjek, on se preplaši, te zatvori dvorove, pa pobjegne na gornje čar-

dake i zatvori se. Kad dođe gvozdeni čovjek, stane lijepo na vratima lupati, da mu otvore, a kad vidi, da mu nitko ne otvara, on bubne pesnicom u vrata, a vrata se odma na dvoje raspadnu, tako otvori redom sva vrata, dođe pred cara i zapita ga: „Šta si me zvao?“ — A car ćuti kao nijem. — „Ta šta ti imaš sa mnom“ reče gvozdeni čovjek, pa ga zvrcne u čelo, a car odma dušu ispusti. Onda gvozdeni čovjek uze zeta svoga, pa ga postavi za cara, i tako je najmlađi sin sa svojom ženom carovao do svoga vijeka.

Siroma i bogataš.

U staro vrijeme, kad je još dragi Bog po zemlji među ljudima hodio, dogodilo se, da se jednu večer umorio putujući i stigla ga noć prije nego je našao stan. Stajaše na putu, a pred njim dvije kuće, jedna velika i lijepa, druga mala i uboga izgleda. Pripadaše pak velika nekomu bogatašu, a mala siromaku; tada mišljaše dragi Bog: bogatašu ne ću biti dosadan, u njega ću potražiti stan. Kad je bogataš čuo, da netko kuca na njegova vrata, otvori prozor, te upita strana putnika, što traži. Gospod odgovori: „Molim samo za stan“. Bogataš gledaše pozorno putnika od glave do pete, i jer je dragi Bog bio priprosto odjeven, te ne izgledaše kano čovjek, u koga su puni depovi novaca, potrese glavom i reče: „Ne mogu te primiti na stan, pune su mi sobe zelenja i sjemenja, i kad bi ja svakoga primao na stan i ugostio, tko pokuca na mojim vratima, mogao bih sam doći do prosjačke palice. Traži si drugdje stan!“ — To rekavši zalupi prozor i ostavi dragoga Boga na ulici. Dakle obrati mu dragi Bog pleća, ode preko k maloj kući i pokuca na vrata. Čim je pokucao, otvori siromašak svoja vrata, zamoli putnika, neka uđe i kod njega prenoći. „Već je mrkli mrak“, reče on, „a danas ne možeš dalje poći“. — „To se dopade dragomu Bogu i uđe u siromaškovu kuću. Žena siromaškova pozdravi ljubezno putnika sa: „Dobro nam došao!“ i reče, neka bude slobodan kao u svojoj kući, da mnogo nemaju, ali neka se zadovolji s onim, što je u kući. Tad pristavi žena koruna k vatri, i dok se kuhao, podoji kozu, da ga začini. — I kad bijaše stol prostrt, sjede dragi Bog sa siromašcima k večeri i bijaše zadovoljan gledajući vesela lica dobrih ljudi.

Kad odvečeraju i vrijeme bijaše poći spavati, reče žena na samu svomu mužu: „Čuješ, mužu dragi, mi ćemo sebi za noćas načiniti slamnu prostirku, da siromah putnik može leći u

našu postelj i otpočinuti. Cijeli je dan putovao pješice, pak će biti umoran!“ „Drage duše“, odgovori muž, „ja ću mu ponuditi postelj“, te ode k dragomu Bogu i moljaše ga, ako mu je povoljno, neka legne u postelj i valjano odmori utrudena uda. No dragi Bog ne htjede uzeti im obojici njihovu postelj, ali oni ne prestadoše moliti, dok ih on napokon ne usliša i ne leže u postelj, a oni na slamnu prostirku na zemlji. Drugi dan ustadoše zorom i žena skuha gostu sirotinjski ručak. Kad ogranu sunce i zasja kroz prozorak u sobicu i dragi Bog već ustao bijaše, ručao je s njima i htjede poći na put. No stojeći na kućnom pragu, obazre se i reče: „Budući da ste me tako dragovoljno i ljubazno ugostili, a krotki ste, poželite si tri stvari, pak ću vam želju ispuniti!“ — Tada reče siromašak: „A šta bi si drugo želio, nego vječno blaženstvo u nebeskom raju, i da nas dvoje, moja žena i ja, dok budemo živi, ostanemo zdravi, i da imamo naš svakdanji kruh; a treće ne znam, šta bih želio“. — Dragi Bog reče: „Zar si ne želiš novu kuću mjesto ove stare?“ — Tad reče čovjek: „Želim, ako bi još i to mogao dobiti, bilo bi mi drago“. — Sad ispuni Bog njihove želje i iz stare kućice postade nova, i to učinivši ostavi ih Gospod i ode dalje.

Kad je već potpuno osvanuo dan, tad ustade bogataš i nasloni se na prozor. Ugleda preko puta ljepu novu kuću iz crvenih opeka i krasnim prozorima, gdje inače stajaše stara potleušica. Razrogačio oči, pa sam sebi ne vjerujući zovne svoju ženu i reče: „Gledaj ti samo onamo, što se i kako to dogodilo? Sinoć stajaše još ondje stara kukavna koliba, a danas eno lijepa nova kuća; trči brzo preko, da čuješ, kako se to dogodilo!“

Žena ode onamo i pitaše siromaška, što se dogodilo i kako. Siromašak pripovjedi joj: „Sinoć dođe neki putnik, tražio je stan i danas pri svom odlasku dozvolio nam tri želje: vječno blaženstvo, zdravlje u ovom životu i potrebiti svagdanji kruh i još uz to mjesto naše stare kolibe lijepu, novu kuću“. — Kad žena bogaševa to čuje, otrči kući i pripovjedi svomu mužu, što se i kako dogodilo. Muž reče: „Sam bi sebe rastrgao i u io. Da sam ja to znao! Strani putnik bio je i kod mene, ali sam ga odbio“. — „Žuri se“, reče žena, „sjedni na konja, tako možeš još stići putnika, i izmoliti, da ti ispuni tri želje!“

Tad sjedne bogataš na koja i stigne dragoga Boga, govoraše umiljato i fino, te reče, neka mu ne zamjeri, što ga nije

primio na stan; tražio je ključ od vrata kućnih, međutim on da je otišao dalje; kad se opet povrati, mora se kod njega svratiti. — „Hoću“, reče dragi Bog, „kad se opet povratim, doći ću k tebi“. — Tad pitaše bogataš, ne bi li i on smio izjaviti tri želje kano njegov susjed. „Slobodno“, reče dragi Bog, ali ne bi bilo dobro po njega, i bolje bi bilo, da sebi ništa ne želi. No bogatlija misljaše, on će si već štogod izabrati, što bi po njega sreća bila, kad bi samo znao, da će mu se ispuniti želje. Dragi Bog reče: „Jaši samo doma i troje, što poželiš, dobit ćeš“.

Sad je bogataš imao, što je htio, odjaši doma i poče promišljati, što bi sebi želio. On se tako zamislio, pak ispusti uzdu iz ruke, konj poče upropinjce skakati tako, da se nije mogao ničemu domisliti. On popleska konja po šiji i reče: „Smiri se Liso!“ ali konj poče opet skakati u vreten. Tad se razjedi jašilac, i kad je konj opet skočio u vis, povika nestrpljivo: „Želio bih, da utrgneš vrat, kljusino jedna!“ — Čim je to izgovorio, stropošta se konj, pade na zemlju mrtav i ne mače više ni jednom nogom. Eto prva želja ispunjena. No jer je bogataš od naravi bio škrt, ne htjede sedla ni uzde ostaviti, nego skide ih s konja uprti sebi na leđa, pak morade pješice ići kući.

Još imaš dvije želje, mišljaše i tim se tješio. Idući tako polako po pjeskovitom putu, a oko podne pripeklo sunce, veoma se ugrijao i razjadio; sedlo mu je doteščalo i žuljelo ga na leđima, a još mu ne bijaše palo na um, šta bi želio.

Kad je držao, da se domislio, činilo mu se to ipak premalo i neznatno. Tako mu pade na um, kako je sad dobro njegovoj ženi, ona sjedi doma u hladu, pa jede i pije. To ga je jedilo jako i da nije ni znao, izleti mu iz usta: „Želio bih, da ona doma sjedi na ovom sedlu i da ne može sići s njega, mjesto što ga ja vucarim na leđima“. — I čim izusti to, nestade sedla s njegovih leđa i on opazi, da mu je ispunjena druga želja. Sad se tek usplahirio i počeo trčati; htio je kod kuće sjesti sam u sobu i promišljati o čem velikom za zadnju želju. No kad je doma došao i otvorio sobna vrata, sjedi mu žena na sedlu i ne može sići s njega, pa jauče i kriči. Tad reče on: „Smiri se, ženo! Željet ću ti bogatstva svijeta, samo sjedeći ostani tu“. — Žena odgovori: „Što mi pomaže sve bogastvo svijeta, dok sjedim kano prikovana na sedlu; ti si me poželio na sedlo, moraš me s njega izbaviti!“ — Htio ne htio morade izreći treću želju, da

mu žena može sići sa sedla, i želja se ispunila. Kad žena opet stade na svoje noge, podboči se i reče mužu: „Ti si ludov, ja bih bila bolje učinila!“

Dakle ništa nema bogataš od svojih želja, nego jed, muku, porugu i uz to izgubio konja. Siromašci pak življahu zadovoljno, skromno i krotko do svoje smrti.

Dvanaest hajduka.

Skupili se kićeni svatovi u begovim dvorima. Zaručnica bijaše odjevena u prekrasne dimlije od same svile, a izvezene srmom (srebrom); na glavi joj fini fesić pun almaza (alema). Sja se kao zvijezda Danica. Svi su veseli, svi su sretni. Zaručnica ode na čas k ženama u sobu, kad ali bane u dvore četa od dvanaest hajduka, zgrabe mladu i s njom na konja. Svatovi odmah za njima, ali su u hajduka konji vileni, a šuma gusta.

Nasta žalost, nasta plakanje, samo nije zaplakao mladi beg-zaručnik. Namrštio čelo i snuje osvetu, snuje, snuje i nikomu ne kazuje.

Dotle su hajduci došli u svoje spilje i mladu ukradenu zaručnicu, imenom Fate, smjestili na meke ćilimove. Ona plače i jauče, niti što jede, niti što pije, niti spava, niti bdije. Najvoljela bi umrijeti, samo da ne robuje hajducima. No oni joj rekoše: „Ne boj se, Fato, mi ti ne ćemo ništa, samo ćemo tražiti otkupninu za tebe! Koliko si teška onoliko neka nam dade beg zlata!“

U to se začu u šumi galama. Hajduci izlete, samo jedan ostade kod Fate, da je čuva. U šumi ležaše jedan čovjek, a drugi koljenom mu pritisnuo prsa; onaj viče, a ovaj ga davi i otima mu zlato iz džepova. Hajduci odmah pomognu svomu nepoznatom drugu po gadnom zanatu i pozovu ga u svoju spilju, a onoga orobljenog dovuku u podrum pod spiljom. Neka tu čami.

„Kako ti je ime, sokole neznani?“ upitat će hajduci došljaka. „Hajduk Veljko!“ otkresa ovaj i pogladi si dugačku crnu bradu, pa baci na stol vreću dukata i reče, da je sve to danas oplijenio, pa da nema kamo dati, neka dakle bude njima. Hajduci odmah urede sjajnu večeru, da počaste gosta, i da ga prime u svoje

kolo kao harambašu. „Umrije nam harambaša naš Mile, pa želimo tebe, kad si nam došao, kao naručen!“

Novomu gostu bude pravo, pa sjede uz nje i stadoše jesti i piti. Hajduk Veljko sam toči i napija, samo nitko ne vidi, da on vazda pije iz prazne bukare i da stoji čvrst kao zid, dok su drugi već listom umoreni od vina.

Fata sve to čuje, jer sjedi na ćilimu u drugoj odaji. Licem joj preletava sladak osmjeh, a oči više ne plaču. Sve joj se oko otima za hajduk-Veljkom, kad ovaj prolazi pokraj njezine odaje u podrum po vino. Hajduci pjevaju, da sve ori. Samo hajduk-Veljko govori, a drugi ga slušaju; neki već i pozaspaše. „Daj još jedno bure, sokole harambašo — daj!“ poviču neki. Veljko ode i donese novo burence, pa toči, toči. Oni piju iz punih ibrika (posuda), a Veljko sve iz one svoje prazne . . . Već zora zori, a hajduci još pod stolom, samo Veljko stoji trijezan među njima, a Fata u drugoj odaji pjevucka. — Vidi se, pjesmom bi htjela, da primami harambašu-Veljka. Zaboravila na sve svoje jade, te kao sretna mlada pjevucka umiljatu pjesmicu. Nije trebala dugo da mami sokola svoga, jer je i sam isto želio; vidio je naime lijepu Fatu, kad je prolazio u podrum, ali ne htjede, da joj se javi, dok hajduke vino ne zatuče. Sada svi pozaspaše kao zaklani, vino im otelo život i pamet. Harambaša Veljko odšunja se Fati u odaju, skine dugu bradu i baci je među hajduke, a Fata poleti pred njega i zagrli ga bijelim rukama, pa se privinu uz njega kao povijuša-cvijet uz jaki hrast.

„Slavni beže! Odmah sam te prepoznala po milom junačkom razgovoru, ali progutah vrisak sreće, da te ne odam pred hajducima. I onog druga tvoga prepoznah, ama ono je naš vjerni sluga Alija! De ga izvadi iz podruma, da se nagleda blijeda mjeseca, dok ne grane sunce!“

Tako je govorila lijepa Fata, koja je u harambaši Veljku prepoznala svoga bega, svoga vojna, koji je eto lukavštinom i junaštvom sam savladao dvanaest gordih hajdučina. Beg odmah ode po Aliju, razveže mu verige, a ovaj se iz svega grla smijaše veleći: „Alaj beže, baš si me junački davio, baš kao za inat! Ali neka je, na zdravlje ti bilo!“

Odu odmah među hajduke. I lijepa je Fata pomagala jakim gvozdenim lancima zavezivati hajducima ruke i noge, dočim je

Alija otrčao na vilenu konju u selo po ljude. Hajduke potrpaju povezane na kola i odvezu ih na sud. Beg i Fata vrate se kući i sastave svatove još veselije i kićenije, nego prije.

Dvanaest hajduka.

A hajduci? — U po bijela dana otvori jedan za drugim dremovne oči, pa se čude, gdje su i kakovi su? Na njima lanci,

na svih dvanaest teški lanci. Kada se svi probudiše, prepoznadu, što je s njima i dosjete se, tko je bio harambaša-Veljko. „Ama u bega nema brade!“ reče jedan. „Nema, ali je za to u tebe!“ reče drugi. I zbilja beg je svoju crnu bradu bio privezao kao ruglo baš onomu, koji je lijepu Fatu ukrao. — U to se otvore vrata, a vojnici opkoliše hajduke, da ih vode pred pravdu i pravicu. Sve njihvvo blago i zlato, što se našlo u podrumu i spiljama njihovim, podijele među sirotinju begova begluka.

Neka se zna, čija je kuća masna!

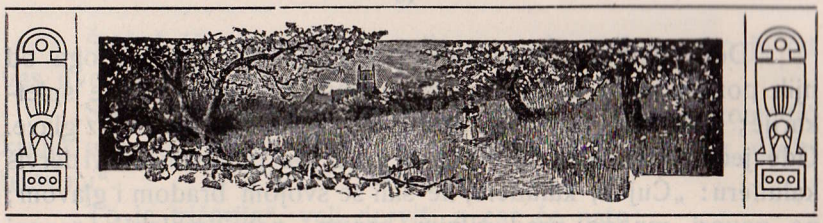

Derviš i kaluđer.

Bio derviš (turski redovnik) u dvoru kod turskoga cara kao neki prorok. Bio je pismen i vješt u svom poslu, lukav i prepreden. Turci su držali, da je mudar, razuman i vješt, a bio je prava mutivoda.

Kako bilo da bilo, neka mu bude na duši, ali je bio caru u milosti. Car bi se s njim zabavljao po cijele dane, sad o koranu (tursko sv. pismo), sad su jeli, pili kavu, sad pušili lulu, sad se šetali po đulistanu (ružičnjaku). Derviš bi uvijek rekao: „Čestiti care! Sad ovo i ono radi prorok u dženetu (raju)! Vallah da i mi to radimo!“ Ako je rekao drviš: „Sad prorok jede, sad planduje, sad puši, sad se šeće, sad jaši, sad akšamiše (pere se i klanja)!“ Odmah bi i car činio isto s dervišem. Tako je to trajalo dugo i već je došlo do toga, da derviš već nije ni malo slušao cara, nego je caru zapovijedao po svom ćefu (po svojoj pustoj volji). Tako je činio car sve po volji svomu dervišu. Jedamput nekako domisli se car, da pita svoga derviša: „Kaži der ti meni Huseine, znadu li i drugi derviši i hodže, kaluđeri i popovi, što rade njihovi sveci u dženetu? (u raju)?“

„Jok (ne), čestiti care“, odgovori derviš, „jok vallah, ne zna toga ni jedan do mene; kako bi i mogli đauri (nevjernici) znati?“

„Neka je to“, veli car dervišu, „ja bi ipak rado govorio o tom čudu s kojim kaluđerom ili popom. Idi ti Huseine, pa mi dovedi amo jednoga kaluđera!“

Na carevu zapovijed lecne se derviš i ode poslušati, bilo mu milo ili mrsko.

Znao je derviš, da ne će biti dobro vući klipiće s kaluđerom ili s popom.

Dođe derviš u manastir među kaluđere i kad jednoga od njih pozove pred cara, svi se poplaše i poboje turske spletkarije; ali careva se mora poslušati, makar skočile oči iz glave. Ode jedan kaluđer s dervišem k caru. Na putu veli lukavi derviš kaluđeru: „Čuj ti, kaluđere, ne šali se svojom bradom i glavom; ne govori mnogo pred silnim carom, nego malakši, osupni prestraši se; nemoj u zao čas po sebe zapodjeti kakvu besposlicu, nema šale u cara; bre (ma) znaš, da oči gore cara gledajući, pak jezik za zube“.

„Ne soli mi pameti!“ odgovori kaluđer; „vidjet ću, što car od mene traži, pa ću po duši odgovarati, što i kako znam“.

„Jok“ (ne), veli derviš, „nemoj za živu glavu pred carem mudrovati; to nije za vaše ljude; to nije za raju, za đaure“.

Dođu pred cara.

Car pita kaluđera: „Bora ti, kaluđere, kažider ti meni pravo, znaš li ti kao kaluđer, što rade vaši sveći na onom svijetu?“

„Uživaju u raju radosti slave Boga“, odgovori kaluđer.

„Al' šta sad rade na primjer ovaj čas?“

„To znati može sam Bog, a nitko drugi i oni, koji su kod Boga u raju“, odgovori kaluđer.

„Poganiče!“ — plane car, „baš si nitkov đaurski. Evo vidiš ovoga mogu derviša: on zna svaki čas, što radi naš svetac u dženetu (raju)“.

Kaluđer pogleda poprijeko derviša, a car kaže dalje: „Pogledaj ga dobro; taj ti to zna“.

„Vallah, (borami) znam“, progovori bahato (ponosito, oholo) derviš.

„Ču li ti to, kaluđere!“ veli car.

Kaluđer vidi mahom, s kim ima posla, i domisli se brzo, kako će uvesti u napast derviša.

„Molim, silni care i gospodaru“, veli kaluđer, dopusti mi, da dokažem dervišu pred tobom, da ne zna što govori. Daj nam amo donijeti čanak (zdjelu) pun mlijeka i tri komadića kruha“.

„Neka!“ veli car, da vidim đaursku mudroliju“.

„Sjednimo oko čanka. Daj nam svakomu po jednu pliticu“, veli kaluđer.

„Ma šta će to?“ pita derviš.

„Šuti ti Huseine“, zapovjedi car, „da vidimo, tko je od vas dvojice bolji majstor“.

„Silni, čestiti care“, veli kaluđer, „drobi ti svoj komadić kruha u svoju pliticu, ja ću svoj u svoju, a drviš neka drobi u svoju“.

„To je tričarija“, veli derviš, a car će nato:

„Šuti, Huseine, pak drobi; vidjet ćemo mudroliju đaursku“.

„Evo drobljenja“, veli car, kad je zdrobio svoj komadić kruha.

Sad uzme kaluđer jednu pliticu i saspe drobljenje u čanak, pak drugu i treću; uzme žlicu i promiješa sve drobljenje u mlijeku i kaže:

„Dervišu, ako si sveznalica, te znaš, što radi svetac Muhamed u dženetu, hajd evo drobljenje u čanku razaberi i povrati carevo na carevu pliticu, svoje na svoju, moje na moju. Ako to učiniš, vjerujem ti, da znaš, što biva u dženetu. Dženet je daleko, a čanak eto pred tobom!“

Derviš se nasmije i veli: „To nije ništa“.

„Jest, bre“ (daleko) veli car, „daj razabiraj drobljenje, ili ne ćeš više drobiti samnom u jedan čanak“.

„Vjera moja silni care“, veli derviš, „to ni sam šejtan (đavo, vrag), ni ovaj suludi kaluđer ne može učiniti“.

„Ja“, veli kaluđer, „nijesam se ni hvalio kao ti dervišu, moj bahati kono (ponositi susjede). Kratke su noge u laži“.

„Vallah, pravo veliš, kaluđere“, reče car. „Čanak je eto pred nama, pak ne možemo razabrati svaki svoje drobljenje, a gdje je dženet zna dragi Allah (Bog), pak da zna derviš pušljivi, što radi u dženetu svetac, to je prijesna laž, sad vidim“.

Car obdari kaluđera, a derviša protjera od sebe kao lažu i varalicu.

Tko ne vjeruje, da je tako bilo, neka ide i pita koga god zna.

Tovar drva.

Gonilo malo momče Šukri mršavo kljuse preko dugačke ceste od Banjaluke do Jajca. Na kljusetu dva tovara drva. Jedva ih vuče. Kljuse — pasja večera — jedva koraca — bokovi mu se sklopili od gladi, a noge klecaju i posrću, da te žalost hvata i gledati. — Kad Šukri povuče za uzicu, da kljusinu potjera, onda ti ona baš hotimice glavu nateže — pa postaje kao za prkos. Na njegovim leđima boli ga drven, ohrdan samar (sedlo) i ne može, pa ne može dalje.

Šukri, malo Muhamedanče, služio u ponosna bega, koji ga posla s drvima na pazar, neka što zaradi. U varošu lakše će ih prometnuti nego u selu. I tako se eto otisnu u Jajce. Gladan i on, gladno i kljuse. Obadvoje dršće kao u groznici. Mislio on, zavezao se u velike misli. Nije njemu dobro u bega, a Mulo, begov sin odavna mu je kost u grlu i zubima bi ga zaklao. Ali što će, kad nije nigdje ništa učio, a mora da zaradi za život. Šukri nije imao ni oca, ni majke, pa kako se kod kuće nije nitko oko njega brinuo, dobio je zlu ćud, te se sa svačijom djecom tukao i mlatio. Beg je onda opet njega isprebijao kao mačka, ali mu ipak zle ćudi ne izbi iz glave. Bio je Šukri uz to jadan i pogana jezika, pa kud ćeš gore? Našao se gdjekad koji dobar aga, te mu se zažali na Šukrija i on u razgovoru s begom htjedne, da mu dijete priveže na srce. Ali beg ne da ni naviti. I sve osta pri starom.

Sve u takovim mislima dođe nas Šukri sa svojim kljusetom u Jajce i tu dobro proda drva po cijenu, kako mu kod kuće kazaše. Htio bi Šukri da kupi samana (bijela kruha), gladan je, ali ne smije, ružit će ga njegovi, ako potroši išta od novaca. I tako se opet vrati istim putem u svoje selo . . .

Novce je dobro spremio i više puta opipavao, kad najednom kao da odletiše, nema ih pa nema! Prestravi se jadno momče i sjede na kamen, te briznu plakati. Namazat će mu kod kuće

Tovar drva.

leda, da će pamtiti! „Oj, da sam bar već zapasao muškom snagom, ali što ću nejak, kakav sam? Hoće li mi vjerovati, da

sam novce zbilja izgubio? Ili će reći, crn ti obraz — ukrao si! — Za što jadan nemam roditeljâ? Za što mi ne ostaviše makar žita, ma bar toliko, koliko bi mogla muha na krilu ponijeti?“ Preblijedio Šukri kao kreč, a srce ga steže, te sve lama rukama . . .

Otud ide neka kršćanka seljanka Stana. Odmah vidiš, da je od dobre kuće i da je srca milostiva. Vidio to i Šukri, osobito kad je Stana s njim stala sve u šesnaest u krupne razgovore. Što su oni govorili, to ne znam, samo je Šukri Muhamedovac od Stane kršćanke dobio sve novce na dar, što ih je izgubio na pazaru i još komad bijele pogače te krišku sira, a povrh svega mnogo dobrih riječi iz dna srca milostiva dobre Stane.

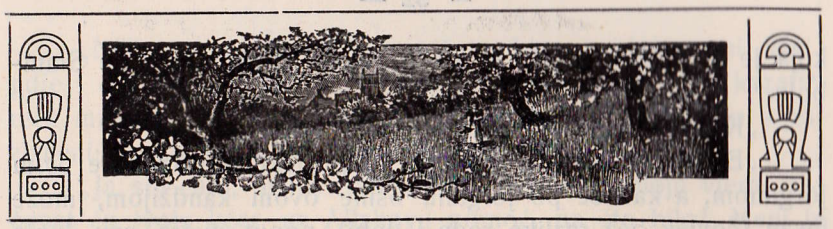

Sohta Husein.

Istočna priča.

Bio ti ono sohta (đak, klerik) Husein. Učio pred velikim i dubokim hodžama u Stambulu. — Mnogo je godina žuljao koljena i proučio sve hibate (knjige). Kad je svršio nauke, dade se na put po dunjaluku (svijetu), da traži sebi džemat (župu), pa da postane imam (župnik), ili muallim (učitelj) u kom mekbetu (školi), a mogao bi vala — da je bio bolje nafake — postati i muderiz (profesor), tako je bio učevan i znan.

Putujući po dunjaluku od kasabe (varoša, grada) do kasabe, svašta je vidio i na svašta je udarao. Došavši u jednu kasabu opazi pred jednom kućom tri insana (čovjeka) i čuje, kako se pravdaju. Došlo bi i do oveće kavge, da se nije on tu prigodio. On nafom (hotice) upravi k njima. Nazove im selam (pozdrav), pa ih upita: „Ljudi, što se svađate?“ — „Evo effendija (gospodine), imamo tri stvari, što su nam iza rahmetli bâbe ostale, pa ih ne možemo nikako da pravo podijelimo. Braća smo po ocu i materi, a gdje je braće, tu je i dijela, a često puta i svađe“ — rekoše mu oni.

„Nemojte se svađati!“ — reče sohta — „kažite meni, kakve su te stvari, možda bih vam ja umio kazati onako, kako je pravo i Allahu (Bogu) drago“.

Pokažu mu braća tri stvari i rekoše: „Evo, effendum (gospodine), imamo pustekiju (prostirka, na kojoj se klanja), jorgan (pokrivač) i kandžiju (bič) i to dijelimo na troje.

„Eto, ljudi Božji, tri stvari i vas trojica, to je vrlo lako podijeliti.“

„Jok, effendum! (Ne, gospodine!) nije to lako, kako ti misliš. To nijesu obične tri stvari, kako se tebi čini. Ne zna se,

koja je od njih vrednija za se, a sve tri zajedno vrijede Stambola.“

„Kako to može da bude?“ upita sohta.

„Eto tako: kad se legne na tu pustekiju, pokrije se ovim jorganom, a kad se po jorganu ošine ovom kandžijom, može insan (čovjek bez razlike roda i dobi) poput vjetra sav dunja (svijet) preletjeti, a da ga nitko niti čuje, niti vidi.“

Braća bila tanke pameti, pa rekoše još sohti: „Ako ti effendum nama ne vjeruješ, a ti sam okušaj, pa ćeš sam vidjeti, što je hikmet (čudo) i ne ćeš se čuditi našoj svađi.“

Sohta legne na pustekiju, pokrije se jorganom, pa ošine kandšijom po jorganu i nestane ga, što bi okom tren'o. Bilo, pa prošlo!

Braća ostanu sama na dvorištu, izbeketili oči jedan u drugoga čekajući, dok se sohta vrati s njihovim mâlom (imutkom). Čekaj te čekaj, ali ne dočekaj ništa. — U to se već i smračilo, a braća se počeše i opet svađati radi stvari, kojih ne će nikad vidjeti.

Sohta haj, haj, hajde, leti neviđen po havi brže od lastavice. Bog naredi, pane sohta u jednoj kabasi taman pred džamijom u devetom carstvu. Pred džamijom svijeta ko na gori lista.

Telal (vikač, glasnik) viče: „Čuj, počuj! Ko se smije pouzdati, da sačuva carevu kćer, onom će biti žena kod koljena; ako je ne sačuva, frcit će mu glava s ramena!“

Nitko se ne smjede toga pothvatiti. Sohta sve samo šuti, ni čemu ni mukajet nije. Telal uvijek viče, ali se nitko ne javlja. Sohta se čudom čudio, kako je u tom carstvu malo junaka, dok se nitko ne javlja od toliko ljudi.

Kad je bilo pred akšam (večer), počeo se svijet razilaziti. Kad sohta vidi, da se baš nitko ne moee naći, javi se on.

Telal odvede sohtu u carski dvor. Svatko se u dvoru začudio sohti, koji je nosio na ramenu pustekiju i jorgan, a u ruci kandžija.

Car zovne sohtu preda se, pa mu reče: „Ti si, sohta, puno ukabulio (privolio). Ako mi sačuvaš kćer, bit će ti žena kod koljena, a ti meni zet; ako je ne sačuvaš, dželat će ti othrdati glavu. Kako vidiš, to je oboje krupno. Mnogi su je čuvali, ali je sačuvati nijesu mogli, i ostadoše bez rusih glava, a za njima su jadovale majke. Pazi, da i tebe ne požali ko tvoj!“

„Ništa se ne bojim“ — reče sohta — „samo mi kaži: gdje i od čega da sačuvam tvoju kćer.“ — „I to ću ti kazati“, reče mu car. „Svaku večer dođe po moju kćer crni ovan s pozlaćenim rozima, pa je vodi u deveto carstvo.“

„Ja se, care, ovnova ne bojim. Evo ti je moja vjera, sačuvat ću tvoju kćer uz Allahovu pomoć, pa što bilo! Meni je suđeno samo dvoje jà (ili) postati gazija (pobjednik), jà šehit (pobijeđen), a oboje kabulim.“

Sohtu odvedoše u curinu odaju. Kad su jaciju (večernju molitvu) saklanjali, reče mu careva kćer, da smije spavati. — Sohta se mudar prigodio. Ta nije džaba (uzalud) toliko učio! Prostre svoju pustekiju, pokrije se svojim jorganom, u ruku jami kandžiju, pa tako legne. Utajio se kao da spava, a bio je budan i na oprezu kô nategnuta kubura.

Nije dugo potrajalo, otvore se na odaji vrata, u odaju nahrupi crn ovan, a rozi — aman-ja-Rabbi (ej, mili Bože) samo zlato! Careva je kći bila hazur (spremna), posjedne ovna, pa nagne na vrata. Sohta to skobi, ošine se kandžijom, pa haj, haj, okupi za njima. Brzo ih stiže. On je vidio i curu i ovna, pa je uvijek uporedo s njima letio, a njega ne mogoše vidjeti ni cura, ni ovan.

Ovan leti preko brda, a cijela brda od dragoga kamenja. Sohta ubere nekoliko dragih kamenova, pa s njima u njedra. Haj, kaj, hajde nalegnu u golemu šumu, a šuma samo zlatno granje. Sohta odkine nekolike zlatne grane, pa s njima pod jorgan.

Kad se ovan umorio, zaustavi se pred jednom mejhanom (krčmom); ljepša mejhana, nego carski dvori. — Mejhandžija bio hazur, iznese gotovo kahvu (slatko piće od brašna i šećera) i ibrike (kovane posude za kavu) i findžane (male šalice, kojima se pije crna kava). Kad ovan i careva kći ispiše kahvu, moj ti sohta pokupi kahvenjake, pa s njima u njedra. Mejhandžija iznese punu sofru jela i pića, a sohta jami kašiku i zdjelu, pa s njom pod jorgan.

Kad je bilo sve gotovo, počeo se ovan dogovarati s carevom kćerju, kako će sad na kući. — Sohta to čuje, ošine se kandžijom i nagne u carski dvor, da prije njih stigne. Letio je kô vjetar. Uniđe u curinn odaju, legne na isto mjesto, gdje je i prije ležao.

Kad cura dođe u sobu, — stade buditi sohtu, govoreći: „Ustaj! što si tako zahrkao? Zar si me tako čuvao i sačuvao. Teško tebi i tvojoj glavi! Ako imaš majku, ili sestru, beli će te žaliti i željeti.“

Sohta se ušutio kao da ni o čemu ništa ni ne zna.

Sjutra se dan silan svijet iskupio, da vidi, kako će dželat othrdati sohti glavu s ramena. Kô je vidio od sohte junaka — mnogi misle i govore.

Kad je dželat došao iskupe se carski dvorjanici, a bijaše tu i sam car i njegova kći, da gledaju, kako polijeće s ramena glava i kako po crnoj zemlji crvena krv štrca.

Sohta je bio miran i veseo, kao da ide na pir. Kad se sve utišalo, a sohta će caru: „Ovdje, care, ne treba dželata! Mene nitko poželjeti ne će. Ja sam tebi tvrdu vjeru dao, koju sam i održao. Ja imadem alamete (dokaze), koji će potvrditi, da sam tvoju kćer čuvao, kako se bolje može. Evo mene, evo tvoje kćeri. — Pravo ćemo zboriti, jer dragi Allah, koji je sav dunja halk učinio, sve vidi, čuje i sve zna. Ne ćemo gubiti duše, jer svakom edžel za vratom sjedi.“

Okrene se k carevoj kćeri, pa je glasno zapita:

„Jesi li išla na ovnu kroz drago kamenje?“

„Jesam vallahi (uistinu)!“

Sohta pokaže drago kamenje.

„Jesi li išla kroz šumu zlatnih grana?“

„Jesam vallahi!“

Sohta pokaže nekoliko zlatnih grana.

Jesi li pila kahvu i jela jelo pred mejhanom?“

„Jesam vallahi!“

Sohta pokaže kahovnjake, kašiku i zdjelu.

Car se začudi, ali ni riječi ne reče, nego zagrli sohtu i pokloni mu svoju kćer.

Tako se sohta Husein oženio i postao carski zet. Ako je živ i danas mu je dobro, ako je zdrav i rahat, a ni braći nije krivo, jer im je pošteno platio pustekiju, jorgan i kandžiju.

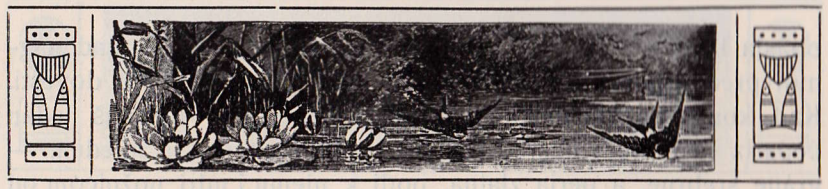

Čudotvorni nož.

Mladić neki zavjeri se, da se ne će oženiti drugom, no carevom kćerju, te jedan dan stopice krene u cara i zaprosi djevojku. Car ne smijući mu reći, da mu je ne da, reče: „Dobro sinko, dat ću ti djevojku, ali najdalje do osam dana da mi dobaviš konja jednoga neokoćena bijela bez biljege, drugoga nejahana crljena s crnom glavom, i trećega nepotkivana crna s bijelom glavom i bijelim nogama i da ih meni daruješ, a mojoj carici onoliko blaga, koliko bi mogli ova tri konja dotjerati, a ako ovo ne dobaviš, tvoja djevojka ne će biti!“

Mladić kad to čuje, nagna se na svakojake misli, pak najposlije zahvali caru na djevojci i pođe s Bogom natrag, kako je i došao.

Srećom, kad se on s carem razgovarao, sve je careva kći slušala i vidjela mladića, koji joj se veoma lijep učini, te ona u taj čas napiše knjigu poslanicu, te je pošalje za njim po jednoj najvjernijoj sluzi, u kojoj mu piše, da sutra ujutru rano kradom do nje dođe i da inako ne učini, ako želi, da nju uzme za ženu. Kad knjigu opremi, onu istu noć uzme ocu iz potaje čudotvoran nož, pa ode s njime sjutradan ujutru u susret onomu mladiću, koji bješe pošao, kako mu je ona pisala.

Tek se sastanu, uhvate jedno drugo za ruku, dok se poznadu i jedno drugomu dokaže, da se vole i zakunu se, da ih ne će drugo ništa razdvojiti nego crna zemlja.

Tada mu careva kćer reče: „Evo ti ovoga konja ispod mene, na nj uzjaši, te brzo u vilenu goru put istoka, i kada dođeš na jednu trorogu glavicu, obrni se s desne na lijevu, dok opaziš jednu bisernu livadu. Po njoj pasu svakojaki konji, te odaberi onakva tri konja, kakva ti je moj otac narekao. Ali ako bi se prepali, a ti izvadi ovaj nož i put sunca okreni, da se

obasja livada, onda će ti svi konji sami doći i kao jagnjad nagnuti pred tobom, te ćeš ih tako pohvatati i sa sobom dovesti. Kad konje pohvataš, pogledaj oko sebe, dok ugledaš jedan ćepariz (čemprez) nasred one livade, korjen mu je mjeden, — grane srebrne, a perja zlatna, pođi k njemu i udri nožnicom od noža u korijen, i otvorit će ti se silnovite i od svake vrste aspre (novci), uzmi i natovari ona tri konja i s njima ovamo bježi, te ćeš tako mojega oca, cara, smiriti i mene će ti on pokloniti!“

Čuvši mladić ovo, poveseli se, te uzjaše na onoga djevojčina konja i zadjene za pas onaj čudotvorni nož, pa se upravo k onoj gori uputi, i kad dođe na onu trorogu glavicu, ugleda livadu i po livadi konja svakojakih. Kad siđe u livadu, konji se počnu plašiti, a on izvadi nož i okrene ga put sunca, te sinu da se sva livada zasjala kao na gori sunce kad ogrije, i evo ti od svakuda svakojakih konja k njemu i kako koji dolazi, tako na prva koljena pred njim pada, a on počne birati i izabere onakva tri, kakva mu je car naručio. Kad konje izabere, onda stane te tamo amo pogleda i vidi nasred livade onaj ćepariz, te on k njemu, kucne nožnicom onoga noža u korijen, dok šta ćeš vidjeti? Otvore se i počnu se prosipati iz korijena silne aspre (novci); onda on napuni vreće i natovari na ona tri konja, pa k caru. Kad dođe pred cara i kad car vidi konje i aspre, začudi se i već mu inako nije moglo biti, nego mu obeća kćer za ženu i upita ga, kakvu će prćiju (miraz) i koliko će prćije tražiti, a on mu odgovori: „Čestiti care! Djevojku, tvoju kćer, za glavno, a tvoj čudotvorni nož za dobit!“

I ovo mu oboje car daruje, te on ode kući natrag s djevojkom i nožem pjevajući.

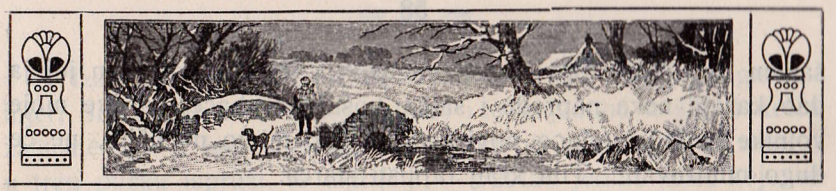

Mudra ženska glava.

Živio nekoć kralj, koji je običavao davati svojim podložnicima svakojaka zakučasta pitanja. Jednom reče nekomu starcu:

„Čuj me, stari, ako mi sutra ne budeš kazao, što vrijedi moja brada, ne ćeš dugo svoje gladiti!“

Starac dođe kući sasvim sjetan i neveseo. To opazi njegova šestnaestgodišnja kćerka, pa ga zapita, zašto se tako zabrinuo; a on joj sve iskaže, šio je i kako je.

„Toga radi mani se svake brige“, rekne mu na to kći. „Legni i spavaj mirno, ja ću ti sutra već kazati, što ćeš kralju odgovoriti!“

Pa tako i bilo. Kad je svanulo i starac se spremio da ide na odgovor kralju, reče mu kći njegova:

„Na kraljevo pitanje, odgovori oče, da brada kraljeva vrijedi samo tri kiše u godini; pa će sve dobro biti!“

Tim ode starac pred kralja.

Kad tamo, odmah će kralj na njega: „No, stari, što vrijedi moja brada! Nego dobro mozgaj, što ćeš reći, ako ti je tvoja mila!“

„Svijetla kruno! ja sam mozgao i mozgao, ali ništa drugo nijesam domozgao, nego da tvoja brada vrijedi samo tri kiše u godini!“

„Dobro reče, starče!“ kralj će na to, „baš mi odgovori, kako sam se i sám domislio bio. Nego kaži ti meni po duši, tko tebi to kazà, jer ti se sam nijesi tomu dosjetio!“

Starac na to vrati: „Pravo ću ti kazati svijetla kruno, jer istinu ljubim. Odgovor mi otaj kaza moja kćerka jedinica“.

„E to mora da je mudra ženska glava, koja se tomu domudrila“, nastavi kralj. „Nego kad je ona tako mudra, evo joj

šaljem ovo jedno povjesmo kudelje, pa joj kaži, da sam joj ja dao kazati, neka naprede i satka košulje (rubače) za sve moje vojnike iz toga jednog povjesma. A ako mi to ne učini, ne će dugo mudrovati". Tim kralj otpusti starca.

Dođe starac kući sasvim snužden i nevoljan.

„Šta je, oče!" kći će izišavši pred njega, „Zar nije bio odgovor dobar, dok si tako tužan i čemeran".

„Odgovor je kćerko dobar; ali evo za te trista kijameta. Kralj ti šalje ovo jedno povjesmo, pa ti nalaže, da mu ispredeš i satkaš košulje za svu njegovu vojsku iz toga jednog povjesma".

„Lako ćemo za to!" odgovori mu kći. „Sutra ću ti već kazati, što ćeš na to kralju vratiti".

Kad je sutra bilo, reče kći ocu svomu: „Evo ti, oče, ova igla; nju odnesi kralju, pa mu reci, da ću ja iz njegova povjesma ispresti i satkati rubače (košulje) za svu njegovu vojsku, samo neka on najprije iz ove igle potkuje sve konje svojih konjanika u sve četiri noge, i za sve konjanike neka dade ponačinjati čavle u čizme i za svoje ostruge. Čim on to uradi, odmah ću i ja njegov nalog izvršiti".

Ode starac i sve kralju kaže, što mu je kći njegova rekla.

Čuvši to kralj, začudi se toj mudrosti ženske glave, pa rekne starcu:

„Čuj me starče! takve mudrosti u ženskoj glavi još ne nađoh u svoj svojoj državi. To bi bila uprav za me žena, kakovu ja sebi već odavna želim. Kaži dakle svojoj kćeri, da sam rada nju za ženu sebi uzeti, nego samo to jedino neka mi prije obrekne, da nigda moje misli i moja djela ne će zapriječivati svojom mudrošću. Ako će mi to obreći, kraljica će biti u môm dvoru! Nego ako bi svoju riječ poslije porekla, onda ću je s mjesta od sebe otpremiti". —

Veselo dođe starac kući, te još veselije isporuči kćeri, što je kralj sve rekao. Kćerka se starčeva odmah odluči, da će za kralja poći, ako opet on njoj taj uvjet ustupi, da će on, ako bi do njezina odstranjenja došlo, njoj dozvoliti da sobom ponese jedan predmet, bio ma kakov.

Kralj na to pristane, ugovor se sklopi, oni se vjere, te se naskoro obavi i svečana svadba, iza koje su živjeli, kako već treba da muž i žena žive.

Iza nekoga vremena ode taj kralj u lov. Namjera ga namjeri preko šljivika nekakove babe i tu najednoć u šikari nešta zašušne. On ti tamo, smotri nešta, prividi mu se da je srna, i u tren pušku ispruži, te ustrijelji — babino jedino tele, koje se po šikari vrzlo.

„Kuku lele, moje jadno tele!" zavrisne baba; no opazivši da je kralj, šutac! pokunji se i pobere pete. —

Kad je kralj otišao, stane baba razmišljati, što da sada počne. Najposlije stanu je nagovarati druge žene, neka ide kraljici, koja je jako dobra i milostiva, pa neka se njoj potuži.

Moja baba ni pet ni šest, nego hajde upravo zbilja kraljici i stane joj jadikovati, kakva ju je snašla nesreća.

„Moja draga", vrati njoj kraljica „kralj će se vrnuti istom stazom, kojom je u lov i otišao, dakle će opet proći tvojim šljivikom. Idi dakle odmah, te naberi puno kopriva, prostri je u naokolo oko jedne šljive, i kad kralj opet onuda naiđe, ti onda počni vršiti te koprive. Kralj će te smotriti i zapitati: što ti babo radiš? a ti mu kaži: Vršim žito, što je otukao led; jer bih rado, da ipak štogod izgazim. On će tebi na to reći: Idi ne budali babo, kako bi kopriva žito bilo! a ti mu na to odvrati: „Svijetla kruna, baš kako bi i tele srna bilo!" —

Kako kraljica reče, tako baba zbilja sve i učini. Došavši kući natrga ti ona sijaset kopriva i mrtvih i živih, nasadi cijeli vršaj oko jedne šljive, te čekaj tu kralja, dok se vrati. A kad ugleda kralja da ide, počne ti baba po koprivama skakati, kano da se pomamila. Vidio kralj tu babinu vršidbu, stane od čuda, te zapita babu:

„Hej, babo, pameti našla; što to radiš?"

„Svijetla kruno!" baba će kralju „evo vršim sebi žito, što mi ga je led omlatio, ne bi li si koje zrnce jošte izgazila".

„Idi aveti stara", reče kralj „gdje bi kopriva žito bila!"

„Svijetla kruno! baš onako, kao što bi i moje tele srna bila", baba vrati.

Kralj se mahom dosjeti, kuda baba šiba, pa da se babama ne dade na jezik, maši se u džep i baci babi nekoliko dukata, neka bi je jadi prošli. Nego odmah pomisli, nije li tu i kraljičina masla.

Došavši u dvor zapita on kraljicu, da li je ona nekoj babi dala savjete kakve. Kraljica, dobra i iskrena duša, odmah sve

prizna; a on ti bukne kao živa vatra, da je ona pogazila s njim sklopljeni ugovor, pa da je on zato od sebe otprema. Neka se dakle što prije iz dvora njegova seli; on za nju ne će ništa više da zna.

Kad vatra bukne, ni voda je uvijek ne trne. Kraljica ne htjede zato ni da ublažava kraljevu jarost, nego se sasma mirno poda svomu udesu, i stane se smjesta spremati za odlazak.

„Hoću, kralju! ne ću da ti dosađujem; nego i ti moraš da meni dozvoliš, što si mi u tom slučaju obećao; naime, da odlazeći jedan predmet sa sobom ponijeti mogu, koga mi je drago“.

„Nosi, ako ćeš pol imanja moga; samo mi odlazi!“ osiječe se kralj.

„Dakle, kralju, po tom obećanju uzet ću sebi, što mi je najmilije i ponijet ću sa sobom;“ rekne kraljica, pristupi kralju, obuhvati ga krjepkom rukom, i ponese njega, da će ga sobom odnijeti.

Kralj se grohotom nasmije mudrosti svoje žene, jarost ga sva prođe, svoju ženu ogrli, i — od to doba ne bijaše više nikada ni traga ni glasa, ni govora ni spomena kakvoj neslozi, ili o kakvu rastanku među njima.

Blago ipak onomu, tko je mudar i pametan! —

Stara gradina u Prozoru.

Ponosna Bosna puna je starih gradina — tih jasnih svjedoka, da je ta zemlja imala nekad mnogo gospodara i slavnu prošlost. — Takova je gradina i na južnoj strani Prozora grada. Lijepa je, ali još je ljepša njezina prošlost. —

Bijaše to za doba sultana Fatiha Mehmeda II. oko god. 1463. On navali na Bosnu, da sebi preuzme bosansko kraljestvo, pa dođe i pred grad Prozor. Prozor se najdulje očuvao slobodan i čitav pred silnim sultanom Fatihom. On ga je osvajao punih šest godina; najbolji dokaz, da se grad Prozor nije lako dao u ruke Osmanlijama. Ima u toj okolici i danas mnogo „šehita“, a to su groblja osmanlijske vojske iz toga doba. Dosta ih je poginulo, ali se Prozor ne predaje. I Bog zna, bi li ikad Osmanlija zauzeo ovu čvrstu gradinu, bili ikad sultan Fatih koraknuo u prozorski grad, da nije bilo neke starice iz porodice Dedića, kojih ima i danas u onoj okolici. Ta starica poruči sultanu, da će o jake zidine prozorske još mnogo krvavih glava razbijati, ako ne posluša nje, koja će ga lakšoj pobjedi naučiti. Sultan radoznao i veseo pozove babu preda se. Dođe baba pred sultana, pa mu se previja, a on joj obeća veliku nagradu, ako joj savjet valjadne i ako mu uspije, da osvoji Prozor i okolicu Rame. Baba se poveseli i stane sultanu svoje tajne kazivati.

„Uzmi, svijetli care“, reče stara, „veselo ždrijebe od tri godine, pa mu daj zobi kroz čitavu jednu sedmicu; ali vode mu ne daj nipošto! Osmi ga dan vodi k Bijeloj vodi, pa gdje ždrijebe nogom zagrebe, tu je ispod zemlje voda, odakle dovode Prozorčani vodu u svoj lijepi grad. Odvrati im vodu, junače moj, pa kad ih žeđa stane moriti, sami će ti se predati u bijele ruke, moj svijetli care!“

Sultan nadari babu zlatnim dukatima, te učini, kako mu ona kaza. I zbilja ždrijebe nađe ispod zemlje vodu, a sultan je

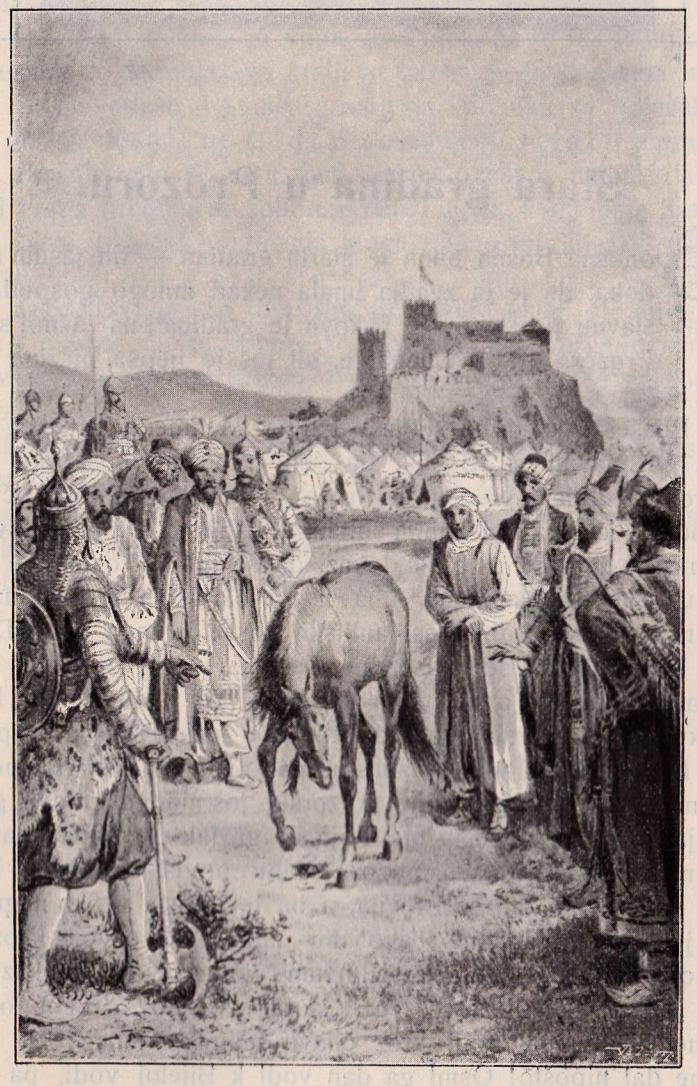

Nova gradina u Prozoru.

odvrati od grada, te jadni junaci ostaše bez kapljice vode. Morila ih ljuta žeđa, dok im nije junačko srce u njedrima

umorila — i četvrti se dan predadu. Samo kraljica, koja je u gradu stanovala, nije htjela, da se preda u ruke oholomu sultanu, već uze svoja dva malašna sina u naručaj i s njima skoči s visoka grada u potok, što je oko grada tekao. I od onda zove se taj potok „Kraljevac“. Svježa je to vodica, a čista kao suza. Od koljena babina nitko nije bio sretan, pa je na tu porodicu udareno i crkveno prokletstvo, a od njega ni danas nitko ne može da postane svećenikom, jer: „Oprošteno je svima, svima, samo nije izdajici domovine!“

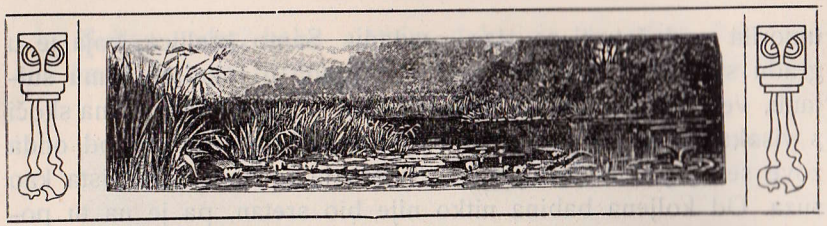

Uzdaj se u Boga, pa ćeš dobro proći!

Nekomu čovjeku umre otac i ostavi silno blago; no budući da taj čovjek nije znao svoga blaga razumno upravljati, za kratko ga je vrijeme sa svojim vjernim drugovima protepô i potrošio, pa postao siromahom. Čim je nestalo blaga, odmah nestade i njegovih drugova. Jednoga dana susrete taj siromah nekadašnjega svog druga i zamoli ga, da mu pozajmi nešto novaca, da može kupiti hljeba; ali ga ovaj odbije, pa mu na posljetku reče porugljivo: „Hajde bolan k caru, pa od njega išti milost; ja nijesam još toliko lud, da drugima novce pozajmljujem!“

Na te se riječi siromahu vrlo ražali, ali ipak odluči otići k caru i zamoliti ga za pomoć. Skupivši nešto novaca ukrca se u jedan brod i zaveze se morem put careva grada. Kad je došao u carsku palaču, jedva mu dopustiše doći pred cara. Na vratima careve sobe ugleda jednoga derviša (hodžu), gdje stoji, pa ga zapita: „Zašto ne ulaziš k caru u sobu?“ Derviš mu odgovori: „Ne mogu, jer eno baš sad car klanja (t. j. moli se Bogu)“. — Tad siromah proviri kroz ključanicu i vidje, kako car u sobi skrušeno moli Svevišnjega za dobro zdravlje, sreću i napredak, pa glasno govoraše: „Ja sam car i vladam nad mnogo milijuna ljudi, no ja sam jedna sjena, crv i ništa prema Tvojoj sili — blagi Bože! Ja samo od tebe ištem milost, Ti me najbolje možeš usrećiti i zadovoljiti, a bez Tvoje pomoći je svatko najgori siromah i bijednik“. Čuvši siromah te riječi, malo se zamisli i reče: „Pa kad i car od Boga milost ište, onda ću se i ja Njemu obratiti i pomoći će mi prije i bolje nego li car!“ pa ode iz carskih dvorova.

Čim je izišao na cestu, krene k morskomu pristaništu, odakle odlaze i dolaze brodovi. Putem govoraše u sebi: „Šta ću i

kako ću? Nemam novaca, da bih mogao brodom doći u svoje rodno mjesto, jer sam ih prije potrošio. Ne preostaje mi drugo, nego da pješice putujem, pa što mi god dragi Bog dade i sreća junačka“.

Prije što će poći, vidje, kako onaj derviš dođe s jednom lijepom djevojkom (carskom robinjom) u luku i ukrca se zajedno s njom na brod.

Zamišljen krene siromah niz morsku obalu svojoj kući. Ne prođoše iza toga ni tri sata, kad udari silan vietar i kiša. More se zaljulja, valovi kolik kuća udarahu u obalu, da se zemlja tresla. Najednoć začuje taj putnik neko pomaganje i ugleda, kako se jedna velika greda približaje k obali, a s nje dozivaše jedna djevojka u pomoć. S Božjom pomoću ju je sretno izbavio i doznao od nje, da je bila carska robinja i da ju je car poklonio onomu dervišu. Ispriča mu, kako je na moru bila velika oluja, koja je brod nasukala na jednu veliku stijenu, te kako je ona sretno spasena, a svi drugi zaglaviše u morskim valovima. Ujedno ga zamoli, neka je primi za suputnicu, pa da zajedno putuju, a on je na to rado pristao.

Poslije nekoliko dana naporna puta stigoše oboje u jedan velik grad i tu je vjenča sebi za ženu. Kad je pošao u čaršiju, dade mu ona jedan zlatan novac, za koji je dobio do 300 dukata. Tim parama kupili oni sebi pokućstvo i sve, što im je za življenje trebalo. Poslije je prodao i jedan zlatan prsten s dragim kamenom, te je dobio i za nj mnogo novaca, pa načiniše od tih jednu lijepu kuću.

Svatko se čudio, odakle ovim stranim ljudima toliki novci, da grade takvu lijepu kuću. Osobito je ovo bilo zazorno paši, koji je upravljao tim gradom, te je vazda gledao, ne bi li kakogod mogao onu kuću sebi prisvojiti, pa bi tad postao još bogatiji. Za to on odluči, da ih upropasti, ali se prije posavjetova sa svojim sucem. Ovaj reče paši: „Mi ćemo njega lako uništiti! Ti znaš, da nedaleko grada ima u nas jedno mjesto tajno i čudnovato. Tkogod tu dođe i sjedne, za čas mu se zadrijema i zaspe, da se više nikad ne probudi. Možemo mi njega i još nekoliko najbogatijih ljudi pozvati na to mjesto kao na teferić (zabavu). Oni će tu umrijeti, a njihova dobra mi ćemo među se razdijeliti“. — Taj se savjet dopade paši i učini sve onako, kako mu sudac naloži. Ali vidi čuda!

U najsladem spavanju snilo se tomu čovjeku, kako mu dođe jedan dobar čovjek i reče: „Pod tobom u zemlji ima jedan velik lonac pun dukata, koji su samo za te određeni, i nitko ih drugi ne može uzeti do tebe. Ustaj i kupi od paše to zemljište, a paše se dobro čuvaj. Paša želi tebe smaknuti, no ti se uzdaj u Boga, pa ćeš dobro proći". Sad se siromah prene i ode paši, koji ga začuđeno zapita: „Odakle ti ovdje? Što si došao?" — On mu kaže radi čega je došao, te kupi od paše to zemljište. Zatim tajno iskopa iz zemlje blago i načini na tom mjestu isto onakvu palaču, kakav je bio i carski dvor. Također nabavi posuđe, pokućstvo i drugo sve kao u cara. Svojom darežljivom rukom pomagaše svakoga siromaka i življaše sa svima u ljubavi i slozi. Stoga narod poštivaše njega više nego li pašu. Ovaj paša zamrzi zato na toga čovjeka, i najvolio bi ga pogubiti, da samo smije od naroda.

No i tomu se on domisli. Zavidni paša napiše jedno pismo caru, u kojem mu javljaše, kako je taj čovjek opasan paši, i kako narod buni, te moljaše cara, neka odredi, da može pogubiti toga čovjeka. Car dozove k sebi svoje doglavnike i posavjetuje se s njima o toj stvari. Pri tom će reći car: „Sve mi se čini, da je onaj paša za novcem pohlepan i da je stoga šarovit. Najbolje će biti, ako mi sami odemo u taj grad, pa da vidimo, tko je kriv".

I doista dođe car sa svoja najvjernija dva doglavnika, pa slučajno padoše na noćište onomu čovjeku, koga je paša okrivio, a taj je te visoke goste dočekao i primio najčasnije. Koliko ih je to iznenadilo, još se više začudiše vidjevši pokućstvo i druge stvari isto takve kao i u carskoj palači. Zovne car domaćinu i zapita ga: „Koga još imaš u dvoru?" Mjesto odgovora uleti u sobu domaćinova žena, u kojoj car prepozna prijašnju svoju robinju. Ona mu bez oklijevanja ispriča sve od početka do svršetka, a isto tako učini i domaćin. Već se te večeri uvjere gosti, da je ovaj čovjek vrlo pošten, čestit i darežljiv.

Sjutradan povede se rasprava između onoga paše i njegova suca te ovoga domaćine. Proti pašinoj nasilnosti izidoše još mnogi tužitelji, da se on nije umio ni braniti. Vidio car, kakav je paša i osvjedočio se o zlim pašinim djelima, pa reče: „Tkogod krivo radi, tome nikad nije dobro, jer laž čovjeku samo škodi; a tkogod hoće upropastiti nevina čovjeka, taj ne treba

da živi na svijetu. Da si se oslanjao na pravdu, ti bi i sad zapovijedao u moje ime, a ne bi kao sad sramotno svršio." — Iza toga zapovjedi car, da pašu odvedu u zatvor, a onoga dobrog domaćinu odabraše, da u ime carevo upravlja dostojno i pošteno čitavom tom pokrajinom, te je tu službu vršio sve do svoje smrti najsavjesnije.

Kralja Krunaša đerdan.

Kralj Krunaš sagradio je svoje bijele dvore na granici Like i Bosne. A bilo bome u njega silno, neviđeno blago. Jedinica mu kćer Leila bijaše lijepa kano cvijet, ali odviše sujetna, što je jako boljelo plemenito srce kralja Krunaša . . .

Najednom zaprijeti ljuti neprijatelj bijelim dvorima, a kralj svoje blago odnese u jednu sakritu pećinu, da ne pane u dušmanske ruke. Deset dana i deset noći nosilo je deset konja silne tovarove blaga. Najposlije donese kralj i dragocjen đerdan (ovratnica), koji je vrijedan još više, nego sve blago u pećini, i zakopa ga u dnu pećine. Sam pak ode sa ženom i kćerju, pa im kaza, da moraju ostaviti taj kraj i sve blago i pobjeći pred neprijateljem.

Kćeri bilo žao sjajnoga đerdana i golemoga blaga i ne htjede nikako da bježi. Otac je moli, mati je nagovara, ali ona sjedi kao ukleta kod pećine, jer se ne mogaše odlučiti, da živi siromaški. Kralj Krunaš razljuti se i reče: „Prokleta bila ti i tvoja sujeta!“ On to reče u ljutini, a nije mu bilo ni na kraj pameti, da bi se takova strašna kletva mogla zaista ispuniti. No čim je izrekao, ne vidje više svoje kćeri, već u dnu pećine ogromnu zmijurinu, u čijem piskutanju upozna glas svoje jedinice.

Prepane se on i žena i stanu bježati, ali ih uhvati neprijatelj i pogubi.

Ono silno blago međutim čuvala zmija — kraljeva jedinica. Jednom dođe do te pećine umoren lovac i sjedne da otpočine . . . Gledao amo i tamo po pećini, kidao staro kamenje, dok mu u oko ne zabljesne čudan sjaj . . . Sad istom ugleda silno blago i onaj prekrasni đerdan. Pruži ruku za njime, ali u taj čas nešto bolno zasikće i golema se zmija lovcu ovije oko ruke.

On odmah pograbi pušku, ali zmija reče: „Ne ubij me, već me poslušaj Ukleta sam kćer kralja Krunaša, a ovaj je đerdan

Kralja krunaša đerđan.

moja kletva! Ti me možeš izbaviti, ako prije toga tri godine provodiš pustinjački život . . . Idi kući, pa kad se vratiš i mene — zmiju ukletu — poljubiš u oči, pretvorit ću se opet krasnom

djevojkom! Sve će ovo blago biti naše, a ja tvoja vjerna žena, jer sam tešku kaznu odslužila!“

Lovac obeća i ode . . .

Kad prođu tri godine, eto njega . . . Srce ga zeblo, kad pomisli, da će zmiju poljubiti, ali se ipak ojunači. Čim dođe u dno pećine, ovije mu se zmija oko vrata i prisloni svoju glavu uz njegovu. Željno ga gledaše hladnim zmijskim okom. U taj se čas lovcu ogadi zmija i nije mogao, da poljubi te hladne, gadne oči. Zaciknu i puškom odgura zmiju od sebe i nagne bježati kao bez duše . . . Pećina pukne, blago se prosu u rijeku u dolini, a zmija pogine pod tvrdim kamenom. Lovac je čuo za sobom silno praskanje i zemljotres, no bježaše, sretan, što je iznio živu glavu i što nije uzeo za ženu zmiju, makar i kćer kralja Krunaša.

Dosjetljivi dječak.

Putovala su tri trgovca po svijetu, da vide, kako se gdje živi i radi. Putujući na svojim konjima dođu na neko veliko polje i skobe nekoga dječaka, koji je poznat bio sa svoje dosjetlivosti. Prohtije im se, da s njim zametnu govor, te ga jedan od njih zapita:

„Dijete, otkud ti ovce tjeraš?“

Dijete im sasvim prostodušno odgovori: „S repa“.

„A kamo ih tjeraš?“ zapitaju ga dalje.

„Na glavu“, odvrati dijete.

„A kud će te tvoje ovce, kad ih ti ostaviš?“ zapitaju ga dalje putnici.

„Kud se koja glavom okrene, tamo i ide“, odgovori dječak.

Trgovcima se dopadnu odgovori dječaka, pa da se malo prošale, odsjednu i puste se s njim dalje u razgovor.

„Nama se, more, čini, da smo noćas kod tvoje matere noćili“; jedan će reći.

„Vjerujem, noć vas je valjda pritjerala“, odgovori dječak.

„Ali da vidiš, baš smo dobro kod nje večerali“, rekne dalje jedan.

„Valjda ste dobro i gladni bili“, odvrati im i opet dječak.

„Pa nam je bre spekla i jedno janje“, nastave dalje.

„To se gostima i pristoji“ odvrati on.

„Al je mati tebi ostavila glavu“, rekoše trgovci.

„Pa glava glavi i ide; a ja sam glava med ovcama“, odvrati pastir.

„Borme se varaš, jer je pritrkao Šarko, te je glavu požderao“, reknu putnici.

„Bio je zaista gladan“ primetne dječak.

„Nego mu je prisjelo, jer ga je mati ubila“, kazaše mu.

„Da nije kriv bio, ne bi“, odgovori ovčar.

„Pa ga je bacila na bunište“ reknu dalje.

„Tamo je ležao, dok je i živ bio“, vrati im dječak.

Trgovcima se dječak omili, i oni odluče, da ga sa sobom povedu, ako bi hotio. Zapitaju ga dakle:

„Čuješ, bili ti hotio, da ostaviš ovce, pa da ideš s nama?

„Zašto ne, dajte mi konja, kô što ga vi svaki imate, pa svijetlo oružje. odjeću i nešto novaca; odmah ću s vama, da i ja vidim, kako je u svijetu“, odgovori dječak.

Trgovci na to privole, otvore svoje torbe, preobuku ga, dadu mu oružje, a i konja mu kupe. Kad je dječak tako svim namiren bio, nastave svoj put, i dječak s njima, ostavivši svoje ovce plandujući po širokom polju.

Cijeli Božji dan provedoše šaleći se i smijući. Kad je večer bila, a do sela ne dospješe, sklonu se oni pod jedan velik granati hrast, da prenoće; konje pako privežu nedaleko od sebe pod drugo drveće. Legnu se zatim trgovci spavati, pa i naš dječak metnuvši pod glavu svoj stari kožuh, koji je sa sobom bio ponio. Nego mu se nikako nije dalo zaspati, sve mu se nešto po glavi vrtilo, da mu ne bi ti trgovci možda učinili kakvu šalu, koja bi mu do gusta došla. Pritaji se dakle, kano da spava, a sve je ispod svoga kožuha mukajtio, ne će li šta biti. I zbilja, kad su trgovci mislili, da dječak čvrsto spava, dignu se oni po svom dogovoru, odvežu njegova konja, odvedu ga do bliže kaljuže, i ondje ga svega zamažu, a rep mu i grivu srežu, te opet na svoje mjesto svežu. On je sve mirno gledao, pa je šutio. Kad su trgovci opet legli, te i čvrsto zaspali bili, digne se onda naš dječak, obuče svoj kožuh naopako, izvadi svoju kusturu, ode do jednog konja, prereže mu ular i šakom ga udari u nozdrve. Konj se usplahiri i dobivši udarac u nozdrve nevidom odleti. Tako je učinio s jednim konjem, pa tako i s drugim i s trećim; a zatim je otišao opet na svoje mjesto i spavao je sasvim mirno, kano da ništa nije ni bilo.

Kad je sjutradan počela zora svitati, trgovci radujući se u naprijed lakrdiji, što će je imati, poviču na dječaka, da se diže. On sjedne i stane si trti mamurne svoje oči, a trgovci mu rekoše:

„Čuješ, more, ustani i vidi, kakav ti je konj; potrgali ga vuci, a ukaljali ga Turci“.

Dječak se mirno digne, da vidi to čudo, što se dogodilo s njegovim konjem. Pogledavši svoga, počne se obazirati, da vidi, gdje su konji trgovaca, pa kad ih nije smotrio nigdje, reče:

„Ne čudim se, što moga konja ukaljaše Turci, ali se čudim, gdje tri vaša požderaše vuci, da im nigdje ni traga se ne zna; a vi se mômu kekećete i smijete!“

„Šta govoriš, ne pregrizó jezika!“ povikaše trgovci, i skoče kao gromom ošinuti, da vide, gdje su im konji. No gledaj amo, gledaj tamo; al konja nigdje te nigdje, kao da su u goru propali. I badava je bilo sve traženje te napokon moradoše trgovci pješice dalje klapati, dok sebi putem drugih konja ne kupiše.

Drugi su dan na isti način spavali pod vedrim nebom. Naš mladi dosjetljivac bio je opet na oprezu, budući da se nadao, da će trgovci i ovu noć što to učiniti, jer im se nikako nije posao s konjima čist vidio. Sve su nekako sumnjali, da je on njima ušur vratio, te im konje nekamo smantrao. Zato se on opet pritajio, i čekao je, da vidi, šta će oni učiniti. I zbilja, čim su vidjeli, da on spava, dignu se trgovci, skinu mu lagano kožuh s glave, pa ga bace u vatru i spale. Dječak je mučao, i mislio je, da će on to njima već pošteno vratiti. Kad su trgovci zaspali, digne se opet on, pokupi polagano sve njihovo oružje, te spreće u onu vatru, u kojoj je izgorio njegov kožuh; pa se zatim legne.

Kad je jutro svanulo, probude njega trgovci kao i jučer govoreći mu:

„Hej, momče, ti odveć kruto spavaš, a ne znaš, da se nad tebe nadnio orlušina, i zapetao ti kožuh u oganj. Nego nesretnjak i sam je pao u oganj, te je s kožuhom tvojim izgorio“.

„E dobro“, odgovori dječak, ako je izgorio kožuh, pa i orlušina, valjda su ostale u vatri bar kosti orlove. Idem, da se osvjedočim, je l' istinu govorite“.

Tim se dječak digne, ode k zapretanoj vatri, te počne drvom po njoj čeprkati, i vaditi komad po komad gvoždja izgorjeloga oružja.

„Bre, vi pravo imate!“ govoraše dječak. „Evo puno orlovih kosti; evo rebra, evo golinci, evo noge, evo vrat!“

Ta se šala ne dopadne trgovcima. Oni se pobojaše kakve još i krupnije lakrdije, te rekoše dječaku, neka se on vrati k svojim ovcama, da su oni siti njegova društva. Dječak se

dakako spremi, te hoće da se vrati, otkud je i došao. „Idi do belaja, dijete!“ rekoše mu još trgovci kod rastanka.

„A vi, ajte, do miloga Boga!“ odgovori im dječak, i uzme put pod noge.

No tek da je on otišao, pomisle trgovci, da ipak nije lijepo, što oni dječaka poslaše do belaja, dočim ih on šalje do miloga Boga.

Da dakle ne budu neuljudniji i neotesaniji od jednoga prostog pastira, poviču mu:

„Ej more, ne bilo ti, što ti rekosmo!“ a dječak se okrene i vrati:

„Ni vam, što ja rekoh!“ i tim ode dječak svojim, a trgovci naškubiv se svojim putem.

Careva kći.

Bio car pa imao prelijepu kćerku, da joj nije bilo drúge u svoj carevoj zemlji. Djevojka dorasla već za udaju, bila mnogo ohola i nije voljela nikoga, ni carevića, ni plemenita gospodičića, što bi je u oca prosili. Gledala ona jednom sa svoga prozora na silnu množinu, što je po kojekakvu poslu ulazila i izlazila iz dvora, te se gledajući okom zanese na mlada vojnika Mladena, što se pred dvorom šetao. Ugleda ga, ujela je guja usred srca, i ono planu ljubavlju. Odskakuta namah k ocu i stane mu ovako: „Oče, rad si, da me udaš, a i meni se ne će više djevovati; mnogo sam prosilaca imala, ali ne bilo mimo Mladena ljepšega. Oče, vjenčaj me s njime, ili me pusti, da djevujem dovijeka!“ — Car se mnogo začudio, a i naljutio; nije mu išlo u pamet, kako bi ona — careva kći pošla za prosta vojnika, gdje je toliki carevi i knezovi prose. Ali ona ostade kod svoje, da će ili za Mladena, ili ostati dijevom; pa kad ni otac nije htio odstupiti od svoje, zatvori se ona u komoru i nije pustila nikoga do sebe, nego oca i služavku, koja bi joj jelo donosila. No kako ga je donosila, tako ga i odnosila: carevna ga ni ne okusi. Niti je jela, niti pila, niti spavala no sve jednako budna o svom momku snivala. Vidjela kukavica, da joj tako ne bude duga života, pa zaklinjala oca, neka bi joj pomogao, ali se otac nije dao izmoliti. Kad je već osjećala, da joj valja poći onamo, odakle se više ne vraća, pozva si oca i reče mu, do joj je umrijeti, ali neka je ne kopa u groblje ili u grobnicu, već neka joj u vrtu načini staklen grob, a kraj groba staklenu crkvicu i u crkvici drvene orguljice. K tomu da joj svake noći šalje po vojnika na stražu. Otac joj obreče i ona umre. Položivši je u stakleni grob, slali su joj preko noći po vojnika; ali se nijedan više ne povrati. Carevna se povampirila, izlazila noću iz groba i davila momke; ispila im krv, a kosti shrpila za crkvicom. Tako ih podavila četrdeset, te došao sad

red na Mladena. Zdravo se prepanuo, gdje mu je noćas mladu i zdravu zaglaviti. Ode dakle predvečer kući, da se oprosti sa staricom majkom, ne bi li je kako utješio, pa kad mu nije bilo duljega opstanka, poljubi majku u ruku, pa hajde s Bogom živ u smrt. U putu ga nađe onako nujna Petak, pa će ga zapitati, ne bi li mu kazao, koja mu je nevolja i koje zlo? On da će mu pomoći; jer Mladen nikad petkom posta propustio, a ni prekršio nije. Na to će mu Mladen: „Ne pitaj me jada, zla mi pade kob: moram noćaske carevni na stražu, a ona je već izjela četrdeset vojnika, pa će i mene". — „Ne će tebe", umiri ga Petak, „već ti hajde samo u vrt, a kad bude pred ponoći a ti pušku nasloni o crkvena vrata, pa se zguri pod onu hrpu kosti, i ne će te naći". — Mladen se zahvali, te ode. Kad bilo pred ponoći, a on učini sve lijepo, kako ga je Petak podučio. O ponoći otvori se grob i carevna izađe, da se nahrani čovječjim mesom i napoji toplom krvcom. Začudi se, što joj nema momka na straži; zače posvuda poiskavati, u ljutosti pobacivati shrpljene kosti; ali nije došla do Mladena, koji u smrtnoj stisci ni dahnuti nije smio. Udari sat po ponoći, a ona proklinjući oca, što joj jela nije poslao, vrati se u grob. Čim ona u grob, a Mladen ispod kosti; zametnuo pušku za rame, pa će do jutra gore dolje šetati. Kad je zora zabijedila, ide on pjevkajući iz vrta, a car ga ugleda s prozora i osvjesnuo od čuda, kako da je živ ostao. Dade ga namah preda se dozvati, i on mu pripovjedi, kako svakoga petka posti, kako ga sada Petak lijepo naputio i on čitav ostanuo. Zaište dakle car, da i drugu noć straži, a za prvu dadne mu kesu dukata. Mladenu bilo puno teško; ali careva volja njemu zapovijed. Predvečer će opet do majke svoje, jer nije bio siguran, da li će je moći sjutra vidjeti. Kad je išao od majke, sastane ga opet Petak i upita, kakva mu bijeda, te je tako sumoran; a on će mu, da ide opet na stražu i da ne zna hoće li ove noći žive iznijeti glave? — „Hoćeš", utiša ga Petak, „hajde samo, pa kad bude pred ponoći, a ti opet pušku o crkvena vrata, pa se uvuci u orguljice i sakrij se za onim kajdama i ne će te naći!" — Zahvali mu se Mladen, pa ode u ime Božje. Kad bilo noći pred ponoći, prisloni pušku o crkvena vrata, pa se uvuče u orguljice i sakrije među kajdama. U ponoći izađe carevna iz groba, da se nahrani čovječjim mesom i napoji toplom krvcom. Začudi se opet, što joj i danas nema hrane, stane poiskavati i premetati po orguljicama silne kajde; ali nije

otkrila Mladena, koji ne smjede ni dahnuti. Prođe joj ura poslije ponoći, a ona gladna proklinjući oca ode u grob. Čim ona u grob, a Mladen iz orguljica, zametnuo pušku, pa će do jutra gore dolje šetati. Kad jutro osvanulo i on iz vrta izlazio, gleda njega car s prozora i opet se mnogo začudio, gdje on kod carevne i drugu noć čitav i živ prenoćio. Pozvao ga preda se i uprosi, da bi i treću noć stražio, a za drugu dadne mu dvije kese dukata. Ne dalo se momku na ino, već on pristane i pođe podvečer opet k majci, da se s njome oprosti. Kad se primračilo, poljubi staricu majku u ruku, pa će i ovu noć pomoću Božjom na stražu. U putu sretne ga Petak po trećiput i zapita, koje mu zlo, a Mladen mu ga otkrije. „Ne boj se momče", uslobodi ga Petar, „sveđer si mi vjerno postio, i ovajput dobro ću te svjetovati; čuj me, pa učini, kako ćeš čuti. Kad bude pred ponoći, a ti pušku o vrata, pa se podvuci pod njen grob; ne će te naći". — Zahvali se i opet Mladen, pa hajde na kobnu stražu. Bilo noći pred ponoći, a on prislonio pušku o crkvena vrata, pa se podvukao pod stakleni grob. Izbije ponoć, a carevna iz groba, da se hrani ćovječjim mesom i poji toplom krvcom. Naljuti se zdravo, što joj otac i ovajput neposlao jela, pa će svuda tražiti, ali ništa ne nađe. Nakani se iči u grad, da tamo potraži jela, ali ju preteče ura i ona morade u grob, a moj Mladen vesela mu majka ispod groba, te zadjeo pušku i stane gore dolje korake mjeriti. Uto mu se pričini, da je u grobu nešta živo, stane da motri, pa ga oko nije prevarilo: careva kći udari laktom o pokrov staklena lijesa, razbije ga i izađe pred našega Mladena, koji se nebog ustubočio kao lipov bog. „Ne boj mi se, momče", progovori carevna, „već ti hajde sa mnom, da idemo u crkvicu, da kleknemo pred oltar i prinesemo hvalu Bogu, što me je izbavio, pa kad bude ujutru, da se vjenčamo!"

Zora svane i sunce već daleko odmaklo, car pazi s prozora, ne će li ugledati Mladena, te ga i neiščekao. To mu se za čudo dalo, pa on ode glavom u vrt, da vidi, je li Mladen živ ili ga vukodlak izjeo. Dođe do crkvice i malo da se ne okameni od čuda vidivši, gdje mu kćerka s Mladenom živa pred oltarom kleči. Vrati se mučke natrag, da dozove popa i on dan ih namah vjenča. I učini taj dan veliko veselje po čitavom carstvu. Po smrti carevoj zasjeo Mladen njegovu svijetlu stolicu, da caruje, dok ne umre i da svaki Petak posti.

Zmajevica.

U pustu, kršovitu kraju stanovala ljuta, grdna zmajevica. Krasna vila bila joj jadnom robinjicom. To se pričalo po svem kraju; no još se nije rodio junak, koji će da oslobodi lijepu vilu iz ropstva grdne zmajevice. Znalo se samo, da će to onomu poći za rukom, koji bude silan junak, a uza to srca plemenita i samozatajna. Kad ogladnje putem do zmajevice, da se ne lakomi za najboljim; kad pritisne muka, da ne žali namučiti se, a kad ugleda siromake i jadnike, da im bude srca milostiva. Takova junaka još nije svijet vidio, dok se ne pojavi mladi Huso, junačina od oka. Čim začuje za vilu i za grdnu zmajevicu, odmah uskliknu: „Ili živ ili mrtav, ja moram do nje!“ I ode.

Ode junak junačkim srcem, da otme lijepu vilu. Putem nađe dva vrela: jednim teče samo prekrasno mlijeko, a drugim krv junakâ, koje je zmajevica poubijala, kad su došli, da joj otmu vilu. Huso poželi mlijeka, ali zataji želju i napije se krvi junačke iz punih šaka. Odmah mu u srcu poraste još veća želja za slavom i ode dalje. Dođe tako pred golemu kulu, a na njoj otvorena vrata, samo su u kraj kapije još jedna vrata, ali zaključana. Vode u podrum. „Idem amo!“ odluči Huso i namuči se sav u znoju, da otključa podrum. Tu nađe vilena konja, komu je vatra iz nozdrva sukljala . . .

Pođe dalje. Prošavši odaja valjda deset, dok u posljednoj nađe zmajevicu, gdje spava. Uh grdna li je, junače moj, grdoba sama! Ali junaku ne zakuca srce u grudima od straha, a ni zgadilu mu se nije, već on odvažno uđe i poljubi je u ruke i u lice . . . Bilo je to gorko, ali je tako htio da nadmudri zmajevicu. Ona se trgne i sva sanena upita Husu:

„A tko si ti momče?“

„Tvoj sin!“ reče Huso, „davno me već izgledaš!“

Zmajevica.

Zmajevica je zbilja imala sina, pa odmah stade griliti Husu.

„A gdje je naša bijela vila?“ upitat će Husa lukavo.

„Eno je u sobi do moje!“

Huso ode opet iz naručja zmajevice i ude vili u sobu. Ah, kakova je bila! Vesela joj majka! Lijepa kao zora, kao sunce, sa zvijezdama u kosi i dragim kamenjem po skutima! Huso joj namigne i dovede je zmajevici. Ova je opet zadrijemala, pa za to prođoše mirno pokraj nje i ravno u podrum. Tu posadi bijelu vilu na vilena konja, pa bježi s njome kući svojoj, da je oženi.

Gonio je svoga dorata, da su letjeli kao vjetar. „Strah me, bome za tebe, lijepa vilo, jer ako opazi zmajevica, da te odvedoh, poletjet će za nama. Da sam ja sâm, ne bih se bojao, ali mi je žao tebe. Dosta si se dugo narobovala u nje!“

„Ne boj se, moj silni junače, bez ovoga vilenog konja nije ona pristala nikud i nikamo!“ reče krasna vila.

„E pa onda da sjednemo pod ovu hladovitu lipu, pa da te prstenujem, ako ti je s voljom, lijepa vilo!“

Sadu s konja i sjednu. Huso izvadi prsten iz njedara i metnu ga vili na bijele ruke, koje mu ona veselo i sretno ovije oko vrata. „Hvala ti, Huso, što si me spasao, hvala ti!“

Došavši kući odmah pozovu kićene svatove. Svatko je slavio junačinu Husu, ali se svatko i čudio ljepoti vile, koja je bila dobra i umiljata, da je svakome odmah srce premamila. Živjeli su dugo i sretno, pa ako nijesu umrli, za cijelo i danas žive . . .

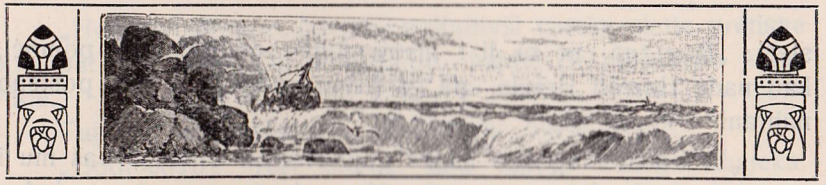

Što je tražio, našao je.

Neki besposlen čovjek, — koji nije ništa drugo radio, nego mašući rukama skitao se od nemila do nedraga. Na pošljetku dodijao mu i takav život pun jada i čemera, pa promisli, da potraži savjeta u nekoga tada glasovitog hodže — mudarca.

Hodža videći pred sobom čovjeka — dangubu, reče mu da potraži Hazreti Hrzula*) i njega neka upita za savjet, a njega će već naći, kad mnogo putuje po svijetu. Time mu je mudri hodža htio pokazati bar neki koristan cilj ljudskoga života, da putuje i da se nauči pameti.

Čovjek danguba hôs-bôs uputi se na put.

Idući tako dođe do jedne rijeke, pa tamam kad će preko mosta, javi mu se jedna velika ribetina iz vode: „Kuda te je, putniče namjerniče, sreća srela?“ — „Ma vala pošao sam potražiti Hazreti Hrzula, da ga zamolim za kakvu pomoć!“

„Ih, da mu hoćeš i za me kazati“, radosno će riba, „i ja se evo patim ovdje u ovoj maloj vodi, a željela bih kadgod u more!“ — „Pa dobro, ribo, ja ću mu i za te kazati“. — „De duše ti! — U dobri čas!“ — „U dobri čas!“ — I tako se rastanu.

Opet čovjek nastavi put, sve neznatniji i pustiji. Kad je tako došao na neko dugo polje, da se nije pusto moglo očima pregledati, pomisli u sebi: „Ih, majčice, gdje sam zapao! Vidi ti de, kako mogah ostati doma, pa da sam svijetu cijepao drva, mogâo bih se uzdržavati. O neka te, hodža, neka te! . . .„

Tako govoreći u sebi najednoć se obraduje, kad ugleda na pô polja jedan hân (gostionu). S mukom dotetura se do hana, pa nazvavši Boga handžiji, potuži mu se, kako je sustao i ogladnio. Kaže mu, kuda je pošao po svijetu. Handžija mi-

*) To je u narodnoj pripovijesti „Čudotvoran starac“, koji dijeli savjete i ispunja želje; osobito je po gostoljubive srećan čovjek.

sleći: „Bog zna, ne bi li i meni mogao ovaj čovjek pomoći, kad nađe Hazreti Hrzula, pa ga primi radosno i baš pošteno nahrani.

„E, braco moj, ako nađeš gdje Hazreti Hrzula, baš mu i za me kaži, da slabo sad radim. Nema, brate, prometa, pa jedva i sebe ev' uzdržajem".

„Dobro, hoću mu vala i za te naspomenuti".

„E u dobri čas!"

„U dobri čas!"

Tako se rastave, a čovjek opet nastavi svoj put. Išao je sve dalje preko duga i zelenom travom obrasla polja. Ogledao se oko sebe, ne će li koga od žive duše naći, a ono nikoga živa, sve pusto i samotno. Kada je došao do jedne planine, sretne ga noć.

„Planino, moja starino!" uzdahne siromah čovjek, pak sjedne pod jednu bukvu, da ogleda oko sebe, gdje će mu se noćište svidjeti. Brže nađe lijepo, zaklonito mjesto, sabere suharaka, pa naloži vatru, da se ogrije i radi običaja.

Tu je i prenoćio. Sjutradan ranom zorom krene dalje. Na domaku planine ugleda pred sobom opet jedno polje, ali se i iznenadi! Čitavo polje protisla vojska.

Po polju pripeti šatori, a na njima se vijali crveni barjaci.

„Idem, vala", reče u sebi čovjek, „k onom gore velikom šatoru, što no se na njemu svijetli jabuka kao mjesečina. U njemu sjedi lje sam car".

Tako on dođe do toga šatora, pa tamam da će unutra, a careve ga sluge za vrat: „Ne ćeš tamo, more, tamo je car!" — „Pusti me!" — vikne čovjek-danguba, da se razlijegalo svuda po polju. Čuje to i car, te zapovjedi, da mu se stranac pusti u šator. Sluge ga puste, a on uniđe caru i polubi mu carske skute.

„Šta je tebe, čovječe, ovamo zatjeralo?" upita ga car.

„Pošao sam, svijetli care, da tražim Hazreti Hrzula!"

„E, pa dobro", reče car, „evo ti sto dukata putnoga harča (troška) pak, brate, idi, ali mu kaži i za me. Reci mu, tuj i tuj posjela je vojska dvojice careva, pa se biju ima pô godine, a jedan drugoga ne može da nadbije. Već neka mi pomogne, da nadjačam dušmanina".

„Hoću", odgovori čovjek i poljubivši carske skute pretisne opet put pod noge. On tako hajde, hajde, dok dođe do jedne vode.

Tuj kraj vode sjedaše jedan starac bijele brade.

„Hodi čovo!" reče starac, kad ugleda našega čovjeka. „Kuda ćeš?"

„A evo me vala, djede, pošao sam tražiti Hazreti Hrzula!"

„E, evo ja sam glavom Hazreti Hrzul!" reče djed.

Sada mu čovjek ispriča sve želje.

„Evo tebi savjet", reče starac, „Ako umio, valjat će ti! Onomu caru reci, neka se uda, jer ono je žensko, pak će odmah nadjačati dušmanina! — Handžiji reci, da ima u zidu ćup dukata, pak neka ih iskopa i eto para! — Ribi reci, neka izjede magarca, pak će doći u more! U dobri čas!"

Čovjek sve sasluša, pa se vrati natrag. Istim putem idući i dođe na ono polje, gdje je bila vojska. Ode odmah caru i kaže mu, šta mu je Hazreti Hrzul poručio. — „Pa dobro", reče carica — „hoćeš li ti biti moj čovjek?" — „Ne ću", — odgovori on, „meni je rekao Hazreti Hrzul: „Ako umio, valjat će ti!" — „E kad ti je tako rekao", — smiješeći se reče carica, „a ti baš hajde!

Čovjek se uputi dalje, da saopći i handžiji Hrzulovu poruku. Dođe u han i ispripovjedi sve handžiji. Handžija veselo klikne: „E, moj brate, nije šala ćup (lonac) dukata! Ostani, pobratime, i ti ovdje, zajedno ćemo trošiti".

„Ne ću, pobratime, meni je Hrzul rekao: „Ako umio, valjat će ti!"

„E pa ti, hajde!" veselo će handžija, misleći o ludosti toga čovjeka.

Bogme on tako dođe i do one rijeke, gdje je ribetinu ostavio.

„O ribo! ribo!" — poče čovjek vikati s mosta.

„Evo me, evo!" — Tako i njoj ispripovjedi Hrzulovu poruku, da proždere magarca.

„E, baš ti hvala!" — reče ribetina, pak dobro zinu i našega ti nesrećnika proždre.

Teško ludoj glavi.

Mudro čobanče.

Putovali jednoć hodža i kadija u Sarajevo, a jahali su na svojim lijepim i dobrim konjima. Sunce se već bilo nagnulo k zapadu, da sjedne za goru, a putnici stignu pod neko selo i nađu u polju čobanče, gdje čuva ovce i goveda.

„Pomoz Bog, čobanine!“ reče kadija ustavivši svoga konja, a hodža također svoga. „Kaži ti nama, dijete“, nastavi kadija, „tko najbolje stoji u vašem selu?“ — „Ej, tko bi bolje i više stajao u našem selu, nego naš kovač, koji vazda stojeći kuje“, odgovori dječak. — „Dijete, ti nas ne razumiješ“, nadoda kadija. „Mi bismo rado znali, tko najbolje jede u vašem selu?“ — „Ja i moj baća; nitko nas u tome ne preteče, kad imamo šta jesti!“ — „Derane!“ izdere se kadija na dječaka. „Još nas ne razumiješ. Mi bismo rado znati, tko je u selu najimućniji?“ — „Naš beg, jerbo mu daje cijelo selo“, odgovori čobanče. —

„Valaha dijete, dobro odgovaraš, makar ti je svaki odgovor vrijedan degeneka (udarci po tabanima); ali nam kaži još jedno: Gdje ćemo i kako ćemo nas dvojica naći dobar konak za sebe i konje u vašem selu?“

„Gledajte, age, pred kojom kućom stoji najveća gomila đubreta (gnoja), ondje upitajte konak, jerbo gdje je đubreta, tu je i marve, a gdje je marve, tu je smoka“, reče čobanče.

Putnici poslušaju čobanina i najave se za konak u raje, gdje su u selu opazili veoma veliku gomilu đubreta. Raja po običaju hrvatske gostoljubivosti primi kadiju i hodžu u kuću, konje smjesti u staju, a za goste ispeče mlado jare. Domaćica pak priredi pilav, sir, kamajka (vrhnja) i gibanicu. Muslimani sjedili za večerom, a uto stupi u kuću ono čobanče, s kojim su se razgovarali u polju. Čim ga putnici vide, obraduju mu se i kadija reče: „More, čobanine, baš si nas dobro naputio k svojoj

kući!“ — Poslije večere odu spavati, a sjutradan zorom ustanu, pa zahvalivši na gostoprimstvu uzjaše očešane i namirene svoje konje i odu svojim putem u Sarajevo. Poslije deset dana vraćali se kadija i hodža opet istim putem kući, pa su opet bili na konaku kod raje u istoj kući, gdje im je bilo sve po ćefu. — Sjutradan otjera čobanin ranim jutrom svoju marvu na pašu. Putnici ga nađu opet na polju, pa su ga i kadija i hodža zapitivali sad ovo, sad ono, a dječak im je mudro odgovarao, da su se čudili njegovim mudrim odgovorima. Kadija naposljetku zapita: „A tko te je, dijete, sve to naučio, da nam tako odrješito i pametno odgovaraš?“ — „A tko drugi nego Bog i moji roditelji“. — „A jesu li sva djeca u vašem selu tako pametna?“ upita kadija, a dječak mu odgovori: „Mnogo pitaš aga! Znam samo to, da našim dječacima u selu nijesu matere jezik ispredale, a vrane mozak ispile“.

Kadija se nasmije i reče: „Idi, dijete do đavola! Premudar si!“

„A vi muslimani idite s milim Bogom i srećan vam put!“

Putnici krenu dalje, a hodža reče kadiji:

„Čuješ pobro! Dječak je pametan, ali ti nijesi dobro rekao, da ide do đavola, a on nas šalje na srećan put s Bogom. Pametniji je od nas.“

Kadija okrene odmah svoga konja i poskoči k dječaku, te mu poviče iz daleka: „Ej, čobanine, ne bilo ti ono, što sam ti rekao, da odeš k đavolu!“ — Čobanin odgovori iz svega grla: „Ne bilo ni vama, što sam ja rekao, pa smo gotovi!“

Kadija se pokunjio i otišao svojim putem dalje. —

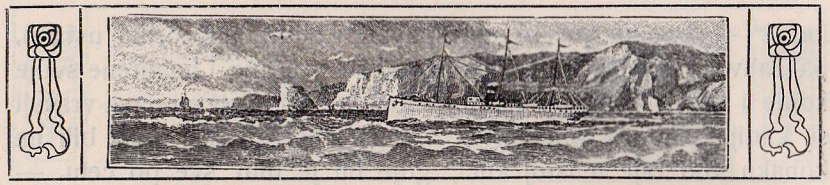

Najljepša.

Bio kralj i kraljica, pa imali tri kćeri. Jedna bijaše ljepša od druge, ali treća bijaše najljepša i pravo čudo ljepote i dobrote. Iz daleka dolazili kraljevići, da je vide i da čuju njezin plemeniti razgovor i da joj srce zadobiju. Gdje bi se samo ta lijepa Zvjezdana pokazala, narod bi klicao od veselja i sipao joj cvijeće pred bijele noge. Začu to krasna iz gorice vila i bude joj žao, što joj lijepa Zvjezdana ote prvenstvo u ljepoti. Odluči, da joj se osveti, da je ujede za srce. Sazove u to ime sve najljepše momke kraljevskoga roda i zabrani im pod živu glavu, da ikoji Zvjezdanu zaprosi za ženu, dočim joj sestre slobodno smiju oženiti. Tako i bude. Zvjezdana ostane samohrana, otac i mati umru, a ona osta kao odsječena grana ...

Jednom plakaše na bistrom vrelu gorke biser-suze.

U to dođe vila osvetnica. „Nemoj plakati, Zvjezdano, već idi kući, čeka te tamo začarani kraljević, da pođeš za njega!“ Tako reče, nasmije se glasno i ode. Zvjezdana potrča kući i nađe Grdobu neku u zlatnoj kočiji, koji odmah za njom ruke pruži, u kola smjesti i potjera konje. Zvjezdana drhtaše i plakaše, a Grdoba je svejednako milovaše. Konji lete kao bijesni, munja im sijevaše iz očiju, a pjena teče iz ustiju, repinom uzdižu vjetar i gone, gone, gone.

Zvjezdana napokon usnu od muke.

Kad se probudila, imađaše i što vidjeti! Leži na svilenoj postelji, oko nje sve samo zlato i srebro i drago kamenje. Slatki miris širi se po odaji, a hitre dvorkinje nose slatkiše i dvore Zvjezdanu: „Jedi, svijetla kraljice, jedi; pij, sjajna zaručnice!“ Zvjezdana se ojunači, najede se i napije, a onda poče razgledati svoje dvore. U zao čas sjeti se na onu Grdobu, koja je odvede od kuće i opet zaplaka ljuto. Što će joj blago, ako mora da bude žena takovoj Grdobi! Bolje komadić suhoga kruha, nego bogatstvo ovako stečeno!

Umiljata pjesma zaori u dvorima iz nevidenih grla. Zvjezdana slušaše i malo joj srcu odlane. Opet poče šetati i ne

Najljepša.

mogaše se dosta nadiviti ljepoti i bogatstvu sjajnih ovih dvorova. U to pane mrak i Zvjezdana usnu sa svilenim dušecima. Usred gluhe noći eto ti opet one Grdobe na vrata. Zvjezdana se probudi i vrisnu od straha, ali joj Grdoba reče: „Zvjezdano,

nemoj plakati, ti si ovdje kraljicom, a ja sam tvoj začarani kralj. Ako budeš dobra, spasit ćeš me, a ako ne, bit će zlo po te!“

Zvjezdana obeća biti dobra, jer je u nje bilo dobro srce, pa joj bijaše žao začaranoga kralja. Živjela je mirno, a s Grdobom bijaše mila i blaga i u svemu mu se pokoravaše.

U to doba bijahu obadvije joj sestre nesretne. Muževi im umrli u ratu, a one odoše da traže Zvjezdanu. Jednoga joj dana donese dvorkinja pismo od njih. Željele su, da je vide, ali budući da su joj dvori preko velike vode, ne mogu da nje. Zvjezdana to odmah reče Grdobi, no ovaj se čudno zamisli. „Mani se svojih sestara, Zvjezdano, to mi nije drago, da me itko osim tebe vidi!“ Ali Zvjezdana moljaše, dok Grdoba ne pošalje vilenoga konja po sestre.

Dođu one i snebivaju se od čuda s tolike sreće i s tolikoga sjaja. Zvjezdana ih dobro pogosti i bogato nadari, a milovanju ne bijaše kraja. Najednom zapitaju obe sestre: „A gdje ti je muž? Zašto ga nema? Zar nije rado uz tebe?“

Zvjezdani bude žao, što je to pitaju, ali ne reče ništa, ne htjede da nelijepo govori o svom dobročinitelju i da kaže, da je on Grdoba. I kad one još jednom zapitaju, stade u velike hvaliti dobrotu i blagost svoga muža. — U to one nastave zapitkivati o kralju, dok im Zvjezdana ne prizna sve, što je i kako je. Još im reče, da kralj samo jedan dan u godini ima ljudski oblik, a taj je dan baš danas, pa da za to danas ni k njojzi ne će doći, jer ga nitko ne smije vidjeti, dok ga čarobija ne raščara. One se na to povesele i nagovore Zvjezdanu, da obnoć ode u njegovu sobu i da ga pogleda, dok on spava; on da o tom ništa ne će saznati, a one će s njome ići. Zvjezdana nije htjela biti neposlušna svomu kralju, koji joj je zabranio doći u sobu, ali sestre je dotle nagovarahu, dok nije pristala . . . Kad bilo pônoć, uze svjetiljku uljenicu i ode u odaju kraljevu. Kako se začudi, kad ga opazi, gdje leži usred cvijeća, a divne je ljepote! Stade i zagleda se sva sretna u njega . . . Sestre ju povuku za rukav, baš kad se nagnula, pa poljubi kralja u ruku, a kap vrućega ulja pane iz uljenice kralju na ruku. On se na to probudi i u čas tili nestane ga, a s njime i dvora i obiju sestara i svega bogatstva i blaga . . . Zvjezdana je opet bila samohrana kao odsječena grana . . .

Smrt usuda.

Jednoć su živjeli muž i žena sami u kući. Taj čovjek višeput čuo od starih ljudi, kad se dijete rodi, da mu onda usude sude i dosuđuju i godine i dane, i zdravlje i veselje, i što već hoće, bilo dobro ili zlo ; pa štogod one sude, da to onako i bude.

Kad se dakle tomu čovjeku narodio sin, onda ti on iz potaje ode na tavan, da tamo čeka, dok usude dođu, i da sluša, što će mu dosuditi.

Bilo oko devet sati noću, al eto ti usuda da djetetu sude.

Jedna rekne: „Ajde, sestre, šta ćemo mu suditi!“

Druga vrati: „Neka živi mnogo godinica!“

A treća će: „Da, do zore izdahnuo!“

Nato će opet prva: „Ej sestrice, nemoj tako, već kad bude materina najbolja radost u prohodanju i progovaranju, neka umre“.

Druga će na to: „Ne tako, već kad bude u pô vijeka, svakakve se nužde napatio!“

Treća joj u riječ pade: „Ni tako neka ne bude, već u devetoj godini neka umre!“

Na to će prva: „A šta bi tu mnogo govorile, već neka mu bude, što mu ja sudim, samo vi potvrdite. Lijep i krasan momak bio i lijepi se Ivo zvao; kad se bude oženio, zdrav se legao, a mrtav osvanuo; svi svatovi pokopci mu bili!“ —

I tim se svrši sud usuda. Čovjek je sišao poslije dolje, ali nije ništa svojoj ženi kazivao o tom, što je čuo, a djetetu je zbilja nadjenuo ime „lijepi Ivo“.

Tako to ostalo sve, dok je Ivo do ženidbe dorastao, da otac o tom ništa materi nije kazati htio. Mislio on: čemu da si ženu samo jadim i čemerim, kad odvratiti nije moći niti meni niti njoj, što usude jednoć dosudiše“.

No sad će jednoć žena svomu čovjeku: „Čovječe Božji, daj spomeni se jedamput, da ženimo našega sina lijepog Ivu!“

„Ej mani se ženo toga“, on će; „što bi ga ženili; ne znaš, šta ćeš u kuću dobiti, a k tomu je jošte mlad, pa može čekati!“

A on je to tako govorio samo zato, jer je u svojoj glavi nalazio, ako ga oženi, da će se ispuniti sud usuda. Nego ni Ivo sâm nije mnogo za ženidbu mario. Hodao je doduše po divanima, ali si nigda nije odabirao djevojke. A svaka bi za njega pošla, samo da se on koje latiti htio; jer je bio momak od oka: u svoj zemlji nije mu bilo para ni drugara.

I Bog zna kad bi Ivi bila ženidba na um pala, da ga naposljetku drugovi njegovi ne počeše natezati i nagovarati, da se ženi. A šta čovjek ne učini prijateljima za volju? I naš Ivo odluči dakle da se ženi.

Kad ti on o tom riječ povede pred ocem i materom, tko veseliji nego mati. Ali otac ne dade o tom ni čuti, pa znajući da je tomu više društvo nego Ivo sâm uzrok i povod, stane mu zabranjivati, da ne ide po divanima.

Riječ ovda, riječ onda, otac vako, mati inako: najposlije se cijela smutnja u kući zavrgne, i lijepi Ivo odluči, da svemu kraj ućini, da će ići po svijetu sebi drugu sreću tražiti, kad mu je nije u očevoj kući.

Otac i na to radije pristane, nego li na ženidbu, te tako se lijepi Ivo jednoga dana rastane i s ocem i majkom, i krene se rekaši im „S Bogom!“ u daleki i neznani svijet.

Dugo je Ivo tumarao bijelim svijetom, dok jednom idući šumom dođe do jedne kolibe, u kojoj se bila jedna već sasvim zgrbljena baka. Ona ti Ivu mahom upozna, te će mu:

„Otkud tako, lijepi Ivo, da od Boga nađeš?“

On joj sav svoj udes kaže, a najposlije je zapita, bi li barem neko vrijeme mogao kod nje ostati, dok se smisli, što će i kako će?

„Možeš, lijepi Ivo!“ baka će. „Posla mnogo u mene ne ima, nego ćeš mi samo čuvati ovce. Imam ih tri stotine, pa ih tjeraj tamo na ono prvo i drugo brdo, ali na treće nipošto!“

Ivo pristane na bakinu pogodbu, te sutradan hajd odmah s ovcama na prvo brdo. No budući da su mu se ovce tamo pomogle upravo kao pčele na brusu, on ti drugi dan pokušaj

sreću na drugom brdu. Kad tamo, ovce mu se nešta bolje potkožiše, al mu se ipak paša ne vida dovoljnom, te mu počeše zazubice rasti za zabranjenim trećim brdom.

Treći dan, prije nego je otišao s ovcama, baka ga još jednoć opomenu: „Ivo, budi zadovoljan pašom s dva brda; a na treće ne idi za ljepotu svoju, jer ćeš zlo mi proći“.

Ivo haje i ne haje, već si misli: „Bog nije babe stvorio, pa tko bi bablje buncanje i slušao“. Čim dakle iz tora, on ti put pod noge, pa eto ga upravo na treće brdo ne mareći za ono, što je baka govorila!

Kad tamo, ali tu paša do koljena. Ele još nešta ljepšega opazi on tu, ljepšega nego najljepšu pašu, krasnu pašu za oko svoje i za srce, lijepo kolo krasnih djevojaka. Mislio je isprva, da su se u kolo uhvatile iz gorice divne vile, al kad bliže pride, vidje da je zbilja kolo djevojačko, te se dugo nije smišljao, nego se i on lijepomu društvu pridružio, pa u njem brzo zaboravio i babu i babine ovce. Tek kad se sunce počelo primicati svomu zapadu, sjeti se on svojih ovaca, i da mu je vrijeme s njima se kući vratiti. Raskrstivši se s milom družbom, pokupi sretno ovce, te hajd kući.

Baka je međutim već znala, da je Ivo prekršio njezinu zapovijed, pa kad je s ovcima došao, dočekala je smrknuta, kano da će joj iz čela kiša padati, i nasadila ga je na pasja kola, što se usudio ići na treće brdo. — Napokon mu još oštrije zaprijeti, da tamo više ne ide.

Ivo je šutio, ali u sebi je po svoj prilici mislio: „Govori babo, neimaš drugoga posla!“ jer je sjutradan zbilja, kô i dan prije opet išao na treće brdo i tamo ne mareći mnogo za ovce, vrijeme sproveo u igranju i u šali. Baba ga je i opet kô na vile dočekala, i zagrozila mu se, da će ga glave stajati, ako se toga ne okani.

Nego Ivi je sve to bilo na jedno uho unutra, a na drugo van, pa se i treći dan uhvatio gizdavim djevojkama. Nu ne bilo tomu dugo, eto ti od nekud naiđe kočija, pa upravo tik kola zaveze se, i iz nje se promoli divna ljepotica, te se zlatnom jabukom baci na Ivu progovorivši kobne riječi:

„Čemu Ivo kolo vodiš, kad uzalud vrijeme gubiš. Proklet da si, dok ne budeš našao kralja Rogača dvore!“

I tim opet ode kočija nevidom, kano da su je vozile vile, a ne konji, a Ivo osta sjetan i neveseo, kao da mu lađe potonuše. Presjede mu kolo i veselje, te ovaj dan ranije nego obično dotjera kući ovce, da u bake potraži savjeta i pomoći. Baka je već sve znala, što se zbilo, i kad joj Ivo ispripovjedio sve potanko te jadikovati stao, što da sada čini, ona mu reče:

„Kako si sinko snovao, tako sad i tkaj! Ja sam te lijepo svjetovala, a kad nijesi poslušao, Bog ti i Božja pomoć! Ja ti pomoći ne mogu. O kralju Rogaču niti sam šta čula, niti šta znam. Ako tko za njega zna, to zna sunčeva majka, jer njezin sin po svem svijetu hoda; morat ćeš dakle nju potražiti, da preko nje šta saznaš!“

Ne da mira kletva djevojačka, pa ti i lijepi Ivo odmah podbrusi pete, te hajd da traži sunčevu majku. Dugo je i dugo tumarao, ele je ipak napokon nađe, i lijepo je pozdravi:

„Božja pomoć, sunčeva majko!“ a ona mu vrati: „Od Boga ti bila, lijepi Ivo, otkud tako?“

„Ej otkud, ne pitaj; ta zlo sam ti stradô. Naći mi je dvore kralja Rogača, a Bog bi je znao, gdje su?“ Zatim joj je sve pripovijedao, što je i kako je, najposlije je zamoli, da mu za te dvore kaže.

„Borme za to ništa ne znam; već počekaj malo, sad će moj sin doći, njega možeš pitati, on će zaista za to znati. Nego se moraš sakriti, da te ne opali“.

Još su u riječi bili, ali eto ti već sunca, jedva da se Ivo od njegova žara sklonuo i mahom će ono:

„Koja nužda, lijepi Ivo?“

„Ne pitaj me“, Ivo će njemu „kakva me nužda tjera, već mi kaži, gdje su dvori kralja Rogača?“ te mu sve po redu kazuje, što je i kako je.

„E moj brate, lijepi Ivo!“ sunce mu odvrati „ja za to niti sam što čuo, niti vidio, već ti idi k mjesečevoj majci, njezin sin hoda danju i noću, tamo ćeš prije šta čuti i saznati!“

Ivo se uputi, da traži mjesečevu majku, i zbilja je našao i s mjesecem govorio; ali je isto toliko saznao, koliko i od sunca. Nego ga je opet mjesec naputio, da ide do vjetrove majke i do vjetra. „Vjetar se svuda klati“, govoraše mjesec „on zaviri u svaku škulju i jamicu; ako tko za Rogača zna, to zna on“.

Ništa mu ne preosta, nego opet tražiti vjetrovu majku. I zbilja je nađe, pa joj sve lijepo kazuje, što je, i šta bi rada. A ona mu:

„Ajde sinko, sakri se brže, sad će moj sin doći, a uvijek je srdit i ljutit, što se vazda klatariti mora, niti ima kada da se pravo odmori!“

I eto ti vjetra hučeći i bučeći, malo da kuću svu raznio nije. „Tu miriši duša čovječa, majko!“ reći će materi, „Što ju amo nosi?“

Mati mu reče, da je lijepi Ivo tu, i da bi rado znao, gdje su dvori kralja Rogača.

„Kod konjica zlatogrivoga!“ promrmlja vjetar i već ga nestade širom bijeloga svijeta.

Kad je vjetar otišao, onda je njegova majka odmah pripravila za Ivu dvanaest funti svijeća veleći mu, da mora ići jednim tamnim, veoma tamnim surdukom (put među dva brda), dok dođe na polje, na kojem se konjic taj nalazi. A zatim ga tamo i odvede.

Došavši u surduk, rastane se Ivo s vjetrovom majkom, zapali svijeću, te pođe surdukom. Kad mu je svijeća jedna dogorjela, zapalio je drugu, pa treću i sve redom, dok je svih dvanaest funti teklo. A upravo kad je zadnja dogorjela, otvori se pred njim lijepo krasno polje, posrijed kojega se šetaše zlatogrivi konjic, osedlan i tako krasan, da se čovjek od milinja ne bi sit nagledati mogao. Ivo ga polagano dodiba, kako ga je vjetrova majka naučila, plesne ga po kukovima i pozdravi. „Zdrav mi bio, zlatni moj konjicu!“

„Da si zdravo, lijepi Ivo! A što tebe amo donese?“ konjic će njemu.

Ivo mu je sav događaj pripovijedao, što je i kako je, a najposlije zapita i za dvore kralja Rogača.

„O to je daleko!“ konjic mu odvrati. „Nego ako hoćeš tamo, sjedaj na me, ali se čim sveži meni za sedlo, da ne spadneš“.

Srećom je imao Ivo dugu i sasvim još jaku tkanicu; tu otpaše, zajaha konjica, pa se čvrsto sveže za sedlo. Konjic ga još jednoć opomene, da se dobro drži, a onda ode s Ivom preko polja i gorica, da ih je ispred očiju samo nestajalo. Stotine i stotine milja preljetješe, a sve za jedan tren. I nije bilo dugo, eto ti njih, kao da se stvoriše, pred krasnim dvorom usrijed dražesnoga jednog vrta.

„Eto nas kod kralja Ragača!“ reče konjic Ivi. „Tebe će sad lijepo dočekati, ali nemoj u dvoru nipošto da konakuješ, nego dođi k meni, jer ćeš inače zaglaviti“.

Izbilja, jedva da je Ivo odsjeo, eto ti pred njega dođu sluge, te jedni odvedu konja u štalu, a drugi njega u kraljev dvor. U dvoru su ga lijepo i prelijepo primili, častili i dvorili, da ni kralja samoga ne bi mogli bolje. Ivi se to dakako dopalo, nego se samo čudio, kako da nigdje ni traga nema djevojci, što se na njega bacila zlatnom jabukom. Ali nju su hotomice skrili pred njim, jer su odmah spoznali, da je to njezin suđenik.

Kad je navečer bilo, prirediše za Ivu sobu, gdje će konakovati; no on to ne htjede nipošto da primi izgovarajući se, da je zavjetovan, da u sobi nigdje ne spava, kad je na putu; te napokon ode k svomu konjicu u štalu.

Došavši tamo, reče mu konjic: „Dobro s uradio, da si ovamo došao, jer kralja Rogača tri kćeri — usude — sa svojim materom tebi o glavi rade. One nijesu rada, da odvedeš četvrtu kraljevu kćer, koju pred tobom kriju, jer im je prorečeno, da ih onda čeka zla kob, pa će te i ovdje potražiti. Ele, ne boj se ništa, ja ću te stvoriti zlatnom strunom moje grive i gledat ću da te izbavim“. I Ivo postade strunom svoga konjica, nit duljom nit debljom, i Bog bi ga sam razaznao, a ljudsko oko doista ne.

Oko dvanaest sati dođoše zbilja usude sa svojom materom, da umore lijepoga Ivu. Najprije su ga tražile usude svuda okolo naokolo, ali ga nigdje naći ne mogoše. Tad rekoše materi, da ga ona potraži; a ona odmah upravo k zlatnoj grivi, te ju stade prebirati. Al na Ivinu sreću u taj čas zapjeva pijetao, i one ne mogoše više ništa da učine. I tako je Ivo prve noći spasen bio od zle nakane usuda.

Sutradan je Ivi kao i prvi dobro bilo u kraljevu dvoru, ali od žuđene djevojke ni sjenke. Navečer, premda su ga što više sustavljali, ode on opet k svojemu konjicu; a ovaj ga stvori zlatnom muhom pod svojom grivom, da ga i ovu noć skrije od srdžbe usuda.

Kad je bilo oko dvanaest sati, eto njih opet sa svojom materom, da Ivi hakâ glave dođu. Nego ne mogoše ga nikako naći, te puste svoju mater, da ga ona traži. Ali čim ona konju da mu grivu zadigne, zapjeva opet pijetao, i one moradoše i po drugiput da odustanu od svoje namjere.

Treći dan su opet Ivu lijepo častili i dvorili; ali usude su razjarene bile na pijetla, što im je osujetio namjeru njihovu, te dadoše otaj dan potući sve pijetle u dvoru i oko dvora, blizu i daleko, da samo izvesti mogu, što su naumile. No konjic Ivin znajući šta će sve biti, ujutru mu je mahom rekao, da mu donese jaje, bilo iz oka ili boka, pa neka ga pod sedlo stavi. To je Ivo i učinio, te se jaje preko dan izleglo, pijetao je do mraka narastao i sjeo konju baš vrh glave na motki jednoj.

Kad je bila večer, opet je Ivo došao k svomu konju na konak, a ovaj ga je stvorio zlatnim zalogajem, i u svoja usta skrio. Oko dvanaest sati dođu i usude, te stadoše Ivu tražiti, misleći da im ovajput lje izbjeći ne će. Ne mogavši ga pak naći, nanukaju svoju mater, da im ga ona traži. I ona je zbilja znala, gdje je Ivo; no čim ona konjica za usta, da mu ih otvara, zapjeva najedamput što igda jače mogaše pijetao nad njima nad glavom. Usude se čito upropastiše; moć im nad Ivom presta, i one moradoše i po treći put odstupiti nepostigaši svoje želje.

Kad su vidjele usude i mati njihova, da lijepi Ivo ima dobra i sigurna zatočnika, i da mu do glave nije moći doći, odluče mu dati djevojku, pa da onda opet pokušaju, kad se s konjicem rastavi.

Sutradan Ivo sit gostenja zapita u kralja djevojku, što ga je proklela, dok ne nađe dvore kralja Rogača. Kralj pristane i djevojka bude mahom k Ivi dovedena, te se još isti dan vjenčaju, pa i na put krenu, jer Ivo po savjetu svoga konjica nipošto ne htjede, da dulje ostane u kraljevu dvoru. Kralj mu dade nebrojeno blago, zlatom okovanu kočiju i četiri žerava, kao četiri vilovnjaka, te otpusti Ivu sa ženom njegovom, da se domu svomu vrati. Ivo upregne svoga konjica pred žerave, oprosti se s kraljem i svom svojtom, te se na put krene.

Kao vjetar došao, kao munja otišao. Za tinji čas eto ti Ive u livadi, gdje je svoga konjica udibao, a za čas eto ga i kroz surduk, (jaruga, put između dva brda) do kojeg ga je dovela vjetrova majka. Ovdje se rastavi sa svojim konjicem, koji mu dade jednu strunu svoje grive, da ga njom u pomoć zovne, kad mu do nevolje bude.

Kad je lijepi Ivo došao k svojoj kući, radosno ga dočekaše i otac i majka, i čudom se čudiše, kad saznaše, kojom se srećom usrećio. A tim veće bijaše očevo veselje, jerbo je mislio, da

mu je sina minula sudba dosuđena usudama. To doduše još nije bilo, al i to se naskoro slučilo.

Kraljeva kći bila je privržena svom dušom svomu vojnu, Ivi, i zato je u neprestanoj slutnji bila, da će njezine sestre još svakako pokušati, da izvedu svoju zlu namjeru, jer se još nitko nekažnjen uklonio nije njihovoj dosudbi. Odlučila je dakle da će vazda biti na oprezu, te nije prvu noć odmah spavati išla, nego je sjedila i čekala, ne će li usude možebiti doći. Ivo je spavao, umoran bivši dugim putem i duševnim naporom. — Kad oko dvanaest sati nahrupiše zbilja usude u sobu lijepoga Ive, i golim mačevima navališe na njega, te bi ga bile doista i umorile, da se vjerenica njegova na obranu za njega ne postavi. Kao lavica razjarena skoči ona na usude; ljubav joj je snagu postostručila i iza oštra kreševa nadvlada usude, koje sve tri glavom zaglaviše.

I tako se s dobrim dokrajči sudba lijepoga Ive. On je mnoge godine iza toga živio sebi na radost, a rodu na diku. Usudama pak bijaše to posljednje sudovanje; od toga im doba nestalo i traga i glasa. Narod ih još samo po imenu spominje i pripovijeda, kako su negda bile i udesom ljudskim ravnale.

Tri prstena.

Kralj neki zaprosi za svoga sina u drugoga kralja kćer i pošlje mu knjigu (pismo) ištući djevojku i uz knjigu obilježje (dar) za djevojku. Kad kralju knjiga dođe i vidi, šta mu piše, on reče poslaniku: „Ja ti, prijatelju, ne mogu ništa odgovoriti, dok ne pitam djevojke!“ — Potom otišavši svojoj kćeri kaže joj, kako je taj i taj kralj prosi za svoga sina i poslao joj prsten za obilježje, pa je upitao, šta će mu odgovoriti. — A ona reče: „Odgovori mu, ako mi ne donese tri prstena, i to jedan od zvijezda, drugi od mjeseca, a treći od sunca, ja ga ne ću!“

Kralj kaže sve ovo poslaniku i pristavi: „Pozdravi svoga kralja i zahvali mu od mene na pitanju i moli ga, da mu ne bude žao na odgovor moje samosione kćeri, ele joj ne mogu ništa“.

Poslanik se vrati i kaže svomu kralju, šta je i kako, a kralj se razljuti i stane misliti, kako bi dobavio ova tri prstena, pa najposlije turi glas po svemu svijetu, tko mu dobavi ova tri prstena, da će mu dati polovinu kraljevine svoje, ili blago nebrojeno. Ali sve zaludu.

Najposlije kraljev sin padne u veliku žalost, i od jada htjede poginuti. Kad je jednom tumarao onako, zađe u nekakvu planinu i nabasa na jednu babu, gdje ukraj puta sjedi. On joj nazove: „Pomoz Bog!“ a ona mu prihvati: „Bog daj, nesretni, pa sretni i presretni sine!“

Kraljev sin kad ovo ču, on se začudi i upita je, šta će ovo reći, a ona odgovori: „Ti si bio propao, ali si naišao na ljekara, koji će te — ako Bog da — od te muke izbaviti!“ — Tada on poče da kazuje, šta mu je, a ona mu ne dade dalje, nego povika: „Dosta, dosta, ja znam, što ti je; nego uzmi ovu

travu, što mi je u njedrima, te je u svoja njedra stavi; raščeljaj mi kose i pusti mi polovicu sprijeda, a polovicu niz pleći pa do doveče ostani ovdje kod mene!“ — On je posluša; uzme joj travu iz njedara i stavi u svoja njedra, pa preplete joj kosu, koja pade po dolini sva crna kao ugalj, samo gdjegdje koja sijeda. A kad bi ispred večera, reče baba kraljevu sinu: „Prvu zvijezdu kad ugledaš, izvadi tu travu iz njedara i reci: „Daj mi Bože prsten!“ — On tako i učini, i tek što izreče, što mu je baba rekla, zvijezda se uzigra, te preda nj pade prsten i u njemu ona ista zvijezda.

Potom reče mu baba, da pazi, kad iziđe iza gore mjesec, pa da to isto učini. I on učini, i prsten mu pade i u njemu mjesec. A kad bi ujutru prije sunca, reče mu baba: „Pazi dobro, kad uspomalja sunce, pa kad pomoli, gledaj ga kroz moje kose, dokle sasvijem iziđe i triput reci: „Pretvori mi Bože od ove kose prsten kao sunce!“

On tako i učini, i tek što trećiput zavika, provrže mu se od onijeh kosa prsten sjajan kao sunce. — Pošto kraljev sin ovako dobavi sva tri prstena, upita babu: „Šta sam ti dužan?“ — A ona mu odgovori: „Ništa drugo, nego dokle si živ, da se za moju dušu Bogu moliš, jer ću ja do malo dana umrijeti, i da ne kazuješ nikomu!“

Potom joj kraljev sin zahvali, u ruku je poljubi i s njom se oprosti, i došavši doma kaže sve svojemu ocu, a on s onijem prstenima pošalje k djevojci i ona pođe za nj i s njime se po zakonu vjenča.

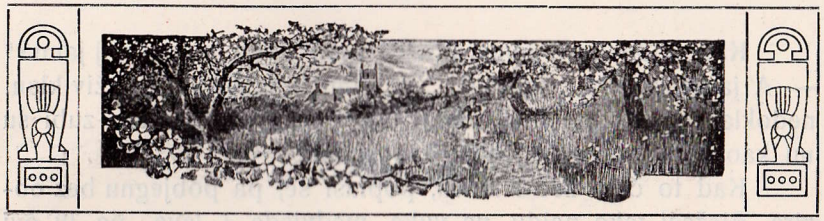

Jarac živoderac.

Bio starac i baba, pa imali dva sina i dvije snahe. Oni su bili vrlo siromašni i nijesu ništa imali do jednoga jarca. Jedan dan pošlje starac mladu snahu, da vodi jarca u šumu, da mu nakreše, da brsti, da ne bi poginuo od gladi. Ona po zapovijedi otide s jarcem, ali malo čas, eto ti jarca kući, pa stane meketati oko kuće: „Mehehe!“ — Starac izide, pa ga zapita, šta mu je i šta je došao kući. — A on odgovori: „Poslao si snahu, da mi kreše, da brstim, a ona mi natakla gužvu na gubicu, pa ne mogu“. — Onda starac pošlje drugu snahu, ali jarac ovako uradi i kod nje. Pošlje starac sina mladega, ali jarac uradi onako i njemu; pošlje starijega; i starijemu učini jarac onako. — Sad pođe baba, uzme u rukavicu osjevina i stane prosipati za sobom vabeći jarca: „Jac, jaco, jac, jaco!“ Jarac izađe za babom, dokle tecijaše iz njezine rukavice osjevina, a kad ih nestade, on se onda vrati kući po svome običaju i stane oko kuće drečati: „Mehehe!“ — Opet ga starac zapita, šta mu je, a on odgovori: „Poslao si babu, da mi kreše da brstim, a ona mi natakla gužbu na gubicu, pa ne mogu!“ — Starac misleći da je istina, što jarac govori, pođe sam s njime; a jarac isto onako uradi i njemu. — Tada se starac razljuti i kako dođe kući, odmah jarca zakolje, odere ga, osoli, natakne na ražanj i pripeče ga k vatri; a moj ti jarac skoči s ražnja, pa bježi, bježi! te u lisičju jamu, a lisice ne bješe kod kuće. Kad lisica dođe, čuje da ima netko u njezinoj kući i ne smjedne uljeći unutra, nego pođe od svoje kuće nevesela i žalosna. Idući tako eto ti pred nju zeca, pa je zapita, šta traži tuda tako nevesela. A ona mu kaže, da se netko uvukao u njezinu kuću, pa sad ne smije unutra. Onda zec reče: „Hajdemo nas dvoje, da vidimo, tko bi to bio!“ — I tako pođu.

Kad dodu pred jamu, poviče zec: „Tko je u tetinoj jami?“ — A jarac iznutra odgovori: „Ja sam jarac živoderac, živ klan, nedoklan, živ soljen nedosoljen, živ pečen nedopečen; zubi su mi kao kolac, pregrist ću te kao konac!“

Kad to čuju zec i lisica, poplaši se, pa pobjegnu bez obzira. Bježeći tako naiđu na vuka, medvjeda i lava, pa ih ovi zapitaju, šta im je, što bježe. Kad lisica i zec vide ovakovo društvo, oni se sustave, pa im pripovjede, šta je i kako je. Onda se dignu svi zajedno, eda bi kako uveli tetu u njezinu kuću; ali im zalud bješe muka, jer im jarac svakomu odgovori kao zecu. Hodajući tako neveseli po polju i brinući se tetkom sretnu ježa, a on ih zapita, šta rade u društvu toliki, a oni mu kažu sve, šta je i kako je. Onda reče jež: „Hajde, da i ja sreću pokušam, da vidim, tko je to“.

Kao dodu pred jamu, poviče jež: „Tko je u tetinoj kući?“ — Jarac odgovori: „Ja sam jarac živoderac, živ klan nedoklan, živ soljen nedosoljen, živ pečen nedopečen; zubi su mi kao kolac, pregrist ću te kao konac!“ — Na to mu jež reče: „Ja sam jež, svemu selu knez; savit ću se u trubicu, ubost ću te u gubicu!“ A moj ti jarac bježi!

SADRŽAJ.

Strana

1. Sretni sin. Sa slikom 5
2. Starac i dvanaest ovaca 9
3. Zejna. Sa slikom 13
4. Alija i vila. Sa slikom 17
5. Jedan arlać 20
6. Maćeha i pastorka 23
7. Kako su radile, onako su prošle 26
8. Aladža-džamija. Sa slikom 28
9. Okamenjena kraljevna 30
10. Gvozden čovjek 33
11. Siroma i bogataš 37
12. Dvanaest hajduka. Sa slikom 41
13. Derviš i kaluđer 45
14. Tovar drva. Sa slikom 48
15. Sohta Husein 51
16. Čudotvorni nož 55
17. Mudra ženska glava 57
18. Stara gradina u Prozoru. Sa slikom 61
19. Uzdaj se u Boga, pa ćeš dobro proći 64
20. Kralja Krunaša derdan. Sa slikom 68
21. Dosjetljivi dječak 71
22. Careva kći 75
23. Zmajevica. Sa slikom 78
24. Što je tražio, našao je 81
25. Mudro čobanče 84
26. Najljepša. Sa slikom 86
27. Smrt usuda 89
28. Tri prstena 97
29. Jarac živoderac 99